

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra sociální pedagogiky

**Vliv užšího sociálního prostředí na rozhodnutí
přijmout do rodiny romské dítě**

Bakalářská práce

Autor: Hana Hinkelmanová

Ročník: Druhý

Studijní program: B7507 / Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální pedagogika se zaměřením na etopedii

Vedoucí práce: Mgr. Gabriela Caltová Hepnarová, Ph.D.

Oponent: Mgr. et Mgr. Radek Vorlíček, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor: Hana Hinkelmanová

Studium: P15P0234

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální pedagogika se zaměřením na etopedii

Název bakalářské práce: **Vliv užšího sociálního prostředí na rozhodnutí přijmout do rodiny romské dítě**

Název bakalářské práce AJ: The Influence of the Close Social Environment on the Decision on Whether to Accept a Romany Child into a Family

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Práce se bude zabývat vlivem užšího sociálního prostředí na rozhodnutí poskytovatelů náhradní rodinné péče přijmout romské dítě do své rodiny. Teoretická část se bude zabývat prostředím obecně, širším a užší sociálním prostředím a jeho vlivem na jedince, náhradní rodinnou péčí, jejími druhy a Romy a jejich způsobem života. Cílem výzkumné části bude zjistit, jak ovlivňuje užší sociální prostředí postoj poskytovatelů náhradní rodinné péče k dítěti romského původu. Výzkum bude prováděn kvalitativní metodou pomocí hloubkových rozhovorů, které budou kódovány.

Garantující pracoviště: Katedra sociální pedagogiky,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Gabriela Caltová Hepnarová, Ph.D.

Oponent: Mgr. et Mgr. Radek Vorlíček, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 6.11.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucí práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Poděkování

Děkuji vedoucí práce Mgr. Gabriele Caltové Hepnarové, Ph.D. za odborné vedení práce, děkuji také sociálním pracovníkům organizace za jejich ochotu a předání kontaktu na respondenty a také respondentům za poskytnutí informací.

Anotace

HINKELMANNOVÁ, Hana. Vliv užšího sociálního prostředí na rozhodnutí přijmout do rodiny romské dítě. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2018. 62 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá vlivem užšího sociálního prostředí na rozhodnutí osob poskytujících náhradní rodinnou péči poskytnout zázemí dětem romského původu. Popisuje prostředí, vysvětluje pojmy sociální prostředí, užším sociální prostředí s důrazem na rodinu, dále se zaměřuje na vliv prostředí na jedince, který se v něm dlouhodobě vyskytuje. Věnuje se náhradní rodinné péči a jejímu dělení (pěstounství, osvojení, svěření do péče, poručnictví), vymezuje pojmy osvojení a pěstounská péče a popisuje specifika náhradní rodinné péče u romských dětí. Následně se zabývá Romy, jejich povahovými rysy, specifiky romské rodiny a přiblížením vztahů v ní, popisuje výchovu v romské rodině. v poslední části představuje poznatky zjištěné při rozhovoru s poskytovateli náhradní rodinné péče, kteří se romské dítě rozhodli přijmout, k získání informací je využito polostrukurovaného rozhovoru.

Klíčová slova: Romové, užší sociální prostředí, náhradní rodinná péče

Annotation

HINKELMANNOVÁ, Hana. The Influence of the Close Social Environment on the Decision on Whether to Accept a Romany Child into a Family. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2018. 62 pp. Bachelor Degree Thesis

The bachelor focuses on the influence of a close social environment on the decision of persons providing substitute family care to provide background for children of Roma origin. Describes the environment, explains the concepts of the social environment, a close social environment with an emphasis on the family, and also focuses on the impact of the environment on the individual, who is in it for a long time. It is engaged in substitute family care and her division (foster care, adoption, custody, guardianship), defines the concepts of adoption and foster care, and describes the specifics of substitute family care for Roma children. Subsequently, it looks at the Roma, their characteristics, the specifics of the Roma family, and the approaching of its relationships, describes the upbringing of a Roma family. The last part presents the findings found during an interview with the providers of substitute family care, who decided to accept the Roma child, a semi-structured interview is used to obtain the information.

Key words: Roma, Close social environment, Substitute family care.

Obsah

Úvod.....	10
1 Náhradní rodinná péče	12
1.1 Pojmy náhradní péče a náhradní rodinná péče	12
1.2 Systém náhradní rodinné péče	13
1.2.1 Osvojení	15
1.2.2 Pěstounská péče.....	17
1.3 Specifika náhradní rodinné péče u romských dětí.....	19
1.4 Vytváření identity romských dětí v náhradní rodinné péči	21
1.5 Důvody náhradních rodičů k přijetí dítěte romského původu	23
2 Specifika romského etnika	25
2.1 Specifika v jednání a povaze Romů	25
2.2 Propast mezi Čechy a Romy.....	27
2.3 Specifika romské rodiny a vztahů v ní	28
2.4 Výchova v romské rodině.....	30
3 Prostředí a jeho vliv na jedince	31
3.1 Charakteristika prostředí.....	32
3.2 Vliv prostředí a genů na jedince	33
3.3 Sociální prostředí a užší sociální prostředí	34
3.3.1 Rodina a její vliv na jedince	35
3.4 Rozhodování a vliv prostředí na něj	37
4 Výzkumné šetření.....	38
4.1 Cíl výzkumného šetření	38
4.2 Metoda výzkumného šetření.....	39
4.3 Průběh výzkumného šetření a charakteristika respondentů.....	40
4.4 Analýza výsledků šetření.....	41
4.5 Závěry z výzkumného šetření.....	48
Závěr.....	52
Seznam použité literatury	54
Přílohy	59

Úvod

Prvním impulsem k výběru tématu této bakalářské práce byla exkurze na vysoké škole, díky níž se autorka poprvé blíže seznámila s problematikou náhradní rodinné péče a chodem zařízení, která se jí zabývají. Jelikož ji tato oblast zaujala, snažila se zjistit si o ní více informací. Jednou z otázek, které ji během čtení napadly, bylo i to, jestli na rozhodnutí zájemců o náhradní rodinnou péči mělo nějaký vliv i prostředí, ve kterém vyrůstali, nebo je obklopovalo v době před přijetím romského dítěte do své rodiny.

Hlavním cílem bakalářské práce bude s oporou o odbornou literaturu popsat a zanalyzovat prostředí a jeho vliv na jedince, náhradní rodinnou péče romských dětí, její specifika a zjistit, jaký vliv mělo užší sociální prostředí na rozhodnutí poskytovatelů náhradní rodinné péče přijmout dítě romského etnika do své rodiny.

Práce se bude zabývat náhradní rodinnou péčí romských dětí, které se ve svých publikacích věnovali Vančáková, Klimeš a Bubleová. Vliv prostředí na jedince nalezneme u autorů Krause a Poláčková. Problematikou romského etnika se poté zabývali Davidová, Říčan a Lázničková.

Dle názoru autorky je náhradní rodinná péče poskytovaná romským dětem stále aktuálním a často diskutovaným tématem. Neméně zajímavé jsou však i důvody náhradních rodičů k rozhodnutí starat se právě o romské děti, které mohou být velmi různé také v závislosti na prostředí, v němž v minulosti žili. Vliv na rozhodnutí mohou mít také informace a zkušenosti rodiny s náhradní rodinnou péčí romských dětí, případně s Romy samotnými.

Bakalářská práce se bude skládat ze čtyř kapitol. První kapitola se bude zabývat náhradní rodinnou péčí, systémem náhradní rodinné péče v České republice, jejími druhy se zaměřením na pěstounskou péči a osvojení, specifiky náhradní rodinné péče u romských dětí a důvody, které vedly poskytovatele náhradní rodinné péče k tomu, že se rozhodli starat o dítě romského etnika. Druhá kapitola bude zaměřena na romské etnikum, zejména na romské povahové rysy, rodinu a vztahy v ní a výchovu v ní. Ve třetí kapitole se práce bude zabývat prostředím, vysvětlením základních druhů prostředí, poté se detailněji zaměří na užší sociální prostředí a jeho vliv na jedince.

Cílem čtvrté kapitoly bude zjistit, jak ovlivnilo užší sociální prostředí rozhodnutí náhradní rodičů se o dítě tohoto etnika starat. Výzkumné šetření bude prováděno kvalitativní metodou pomocí hloubkových rozhovorů s poskytovateli náhradní rodinné péče.

Bakalářská práce by mohla přispět k zefektivnění a upravení osnov příprav, kterými náhradní rodiče prochází, dle jejich potřeb a zlepšení péče o budoucí náhradní rodiče.

1 Náhradní rodinná péče

V této kapitole si nejdříve objasníme pojmy náhradní péče a náhradní rodinná péče. Poté se zaměříme na systém náhradní rodinné péče v České republice. V dalších kapitolách se budeme podrobněji zabývat těmi formami náhradní rodinné péče, které blíže souvisí s výzkumným šetřením, tedy adopcí a pěstounskou péčí. V dalších kapitolách si osvětlíme specifika náhradní rodinné péče u romských dětí a vytvářením identity romského dítěte v náhradní rodině. Cílem kapitoly je popsat možnosti péče o opuštěné děti se zaměřením na náhradní rodinnou péči a popsat odlišnosti péče o děti romské.

1.1 Pojmy náhradní péče a náhradní rodinná péče

Pokud dítě nemá možnost vyrůstat ve své biologické rodině, je na místě jiná forma péče o něj, pro kterou se obvykle užívá termín náhradní výchovná péče. Matoušek uvádí: „*V České republice se termínem náhradní výchovná péče rozumí „všechny formy náhrady rodiny u dětí bez vlastního funkčního rodinného zázemí, tj. kojenecké ústavy, dětské domovy, diagnostické ústavy, výchovné ústavy, ústavy sociální péče, pečovatelské rodiny (jimiž jsou i "rodiny" pečovatelek v SOS dětských vesničkách), osvojitelské rodiny, svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby než rodičů (obvykle prarodičů nebo jiných příbuzných) a poručenství. Náhradní výchovná péče má tedy zásadně dvě formy - ústavní a rodinnou.*“ (2003, s. 115 - 116). Mezi ústavní výchovu tedy zařazujeme výchovu v zařízeních ústavní péče. Kromě zařízení pro děti, které byly rodinou opuštěny, jsou zde zařazeny také typy zařízení, která jsou určena pro děti s problémovým chováním, i to ale může mít, a často i má, kořeny právě v původním prostředí, zejména v rodině.

Bubleová a Kovařík ve svém vysvětlení pojmu objasňují, že náhradní výchovná péče je forma péče o děti, které nemohou být vychovávány ve své vlastní rodině, tyto děti jsou nejčastěji vychovávány v ústavní péči. Druhou formou je náhradní rodinná péče, kdy dítě vyrůstá v rodině náhradních rodičů. Ta se uskutečňuje nejčastěji prostřednictvím adopce a pěstounské péče (Bubleová a Kovařík in Matějček a kol., 1999, s. 31).

Předchozí autoři náhradní výchovnou péči a náhradní výchovu nerozlišují a používají pouze termín náhradní výchovná péče. Škoviera však uvádí rozdíl mezi těmito pojmy. Náhradní péče je podle něj materiálního a sociálního charakteru, náhradní výchova je termín, který nepovažuje za žádoucí. Podle něj je výchova vždy primární, náhradní může být pouze prostředí, ve kterém se uskutečňuje. Jedná se o cílevědomý proces formování poznatků, schopností, hodnot a postojů (Škoviera, 2007, s. 26 - 30).

Dle předchozího rozdělení tedy rozlišujeme náhradní rodinnou péči a náhradní péči ústavní. Nyní se zaměříme na náhradní rodinnou péči, která se více pojí s tématem práce.

Sychrová definuje náhradní rodinnou péči takto: „*O náhradní rodinné péči mluvíme tehdy, pokud je dítě svěřeno soudně do péče jiné osobě nebo osobám, než jsou jeho rodiče, a tato péče probíhá přímo v jejich rodině.*“ (2015, s. 8). S jinou definicí se můžeme setkat u Bubleové a Kovaříka, kteří tvrdí: „*Náhradní rodinná péče je forma péče o děti, kdy je dítě vychováváno „náhradními“ rodiči v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině.*“ (Bubleová a Kovařík in Matějček a kol., 1999, s. 31). Obě definice se shodují na výchově dítěte osobami, které nejsou biologickými rodiči dítěte, ale výchova probíhá v rodinném prostředí a v zásadě se neodlišuje od výchovy v běžných rodinách.

Do 31. 12. 2013 byla náhradní rodinná péče upravena zákonem č. 94/1963 Sb., o rodině a Zákonem č.359/1999, o sociálně - právní ochraně dítěte. Od 1. 1. 2014 je náhradní rodinná péče upravena také Zákonem č.89/2012, občanského zákoníku.

Výběr typu náhradní rodinné péče pro konkrétní dítě ovlivňují různé faktory, vždy by však měla být vybrána taková forma, která bude nejlepší pro dané dítě. V následující podkapitole se budeme zabývat systémem náhradní rodinné péče v České republice.

1.2 Systém náhradní rodinné péče

V této kapitole si pro ucelení představy o druzích náhradní rodinné péče stručně představíme jednotlivé typy náhradní rodinné péče, které je v současnosti možné v České republice využít. V následujících dvou podkapitolách se poté budeme blíže věnovat osvojení a pěstounské péči, které se vážou k výzkumnému šetření. V současné době se dle Zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, v České republice můžeme setkat s pěti formami náhradní rodinné péče, a to svěřením do péče jiné osoby než rodiče, poručenstvím (v případě, že se poručník o dítě osobně stará), osvojením a pěstounskou péčí. Schéma náhradní rodinné péče v České republice je zakresleno v příloze (viz Příloha č. 1).

Prvním typem náhradní rodinné péče, který si představíme, bude svěřením do péče jiné osoby než rodiče. Do roku 2014 byla tato forma náhradní rodinné péče zahrnuta v Zákoně č. 94/1963 Sb., o rodině, od 1. 1. 2014 ji nalezneme v Zákoně č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku. Dle § 953 - § 957 tohoto zákona je možné svěřit dítě do péče jiné osobě v případě, že o něj nemůže pečovat ani jeden z rodičů, ani poručník. O této záležitosti rozhoduje soud, který také stanoví práva a povinnosti osoby, která o dítě pečuje. Přednost má osoba, ke které má dítě kladnou citovou vazbu, nebo která je s ním příbuzná. Původním rodičům nadále zůstává vyživovací povinnost. V případě, že rodiče nejsou schopni tuto vyživovací

povinnost plnit, svěřeni do péče jiné osoby než rodiče není možné. Pokud tato situace nastane, je třeba využít jiného typu náhradní rodinné péče. Osoba, která na základě svěřeni do péče jiné osoby než rodiče o dítě pečuje, nemá nárok na dávky pěstounské péče.

Druhým typem náhradní rodinné péče je poručnictví. V některých pramenech můžeme nalézt také pojem poručenství, který je synonymem. Pro naše účely budeme užívat pouze pojmu poručnictví. Do náhradní rodinné péče se zahrnuje v případě, že stanovený poručník o dítě osobně pečuje. Podle Zezulové je poručnictví situace, která nastává v případě, že se v péči pěstounů ocitne dítě právně volné, v rodném listu se ale nemění jména rodičů dítěte, i když nevystupují jako zákonní zástupci dítěte (2012, s. 16). K této formě péče se přistupuje v případě, kdy ani jeden z rodičů nemůže rodičovskou odpovědnost plnit, a to z důvodu smrti, pozastavení nebo zbavení rodičovské odpovědnosti, nebo způsobilosti k právním úkonům (Bubleová a kol., 2011, s. 6). Poručnictví je zakotveno v Zákoně č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, v § 928 – 942. S touto formou se můžeme setkat u dětí v pěstounské péči, kdy se náhradní rodič v některých případech rozhodne pro poručnictví. Poručnictví je tak pokládáno za nadstupeň pěstounské péče a pěstouni se pro něj obvykle rozhodují až po určité době, během níž mají dítě ve své péči.

Kromě těchto forem náhradní rodinné péče se můžeme setkat také s hostitelskou péčí, která se mezi formy náhradní rodinné péče nezařazuje. Je však vhodné ji zmínit proto, že jde o formu pomoci dětem, které nemohou žít trvale ve své biologické rodině, ale nelze je zařadit ani do žádné z forem náhradní rodinné péče. Tato pomoc je realizována pobytem dítěte ve vybrané rodině. Hostitelská péče není v současné době definována v legislativě. Zároveň nejsou jasně stanoveny podmínky pro vykovávání této péče, není právně ukotveno vzdělávání hostitelů, ani příprava dětí, kterých se týká. Nepřímo se s touto problematikou setkáme v Zákoně č. 359/1999 Sb. o sociálně právní ochraně dětí, který se hostitelské péče dotýká, na základě souhlasu ředitele zařízení, ve kterém dítě žije, lze povolit pobyt u rodičů nebo jiných fyzických osob. Důvod, proč tuto formu pomoci do této kapitoly zařazujeme, je ten, že tato pomoc probíhá na základě pobytu dítěte v rodině. Její význam je pro dítě, které vyrůstá v ústavní péči, zásadní. Význam pro dítě popisují Blahutová a Zezulová, spatřují jej zejména ve vytvoření stabilního citového pouta, pochopení modelu funkční rodiny a vztahů, možnosti zažití úspěchu, rozšíření jeho sociálního zázemí, posílení důvěry v dospělého, provázení mladého člověka dospělostí a prevenci rizikového chování (2011, s. 13 - 18).

V následujících podkapitolách se budeme podrobněji zabývat pouze dvěma formami náhradní rodinné péče, a to osvojením a pěstounskou péčí, kterou poskytují respondenti, se kterými bude v rámci výzkumného šetření veden rozhovor.

1.2.1 Osvojení

Osvojení je jednou z možností, kterou mohou žadatelé o náhradní rodinnou péči v případě romského dítěte zvolit. Dle názoru autorky však tato možnost není tak častá, jako pěstounská péče.

V současnosti se můžeme setkat se dvěma pojmy, osvojení a adopce. Jejich význam se v literatuře nerozlišuje. Kaplanová uvádí, že termíny osvojení a adopce mají totožný význam. (Kaplanová in Neckář, 2009, s. 3). Z tohoto důvodu budeme užívat pouze pojem osvojení. Dle Kaplanové se jedná o formu náhradní rodinné péče, kdy je dítě přijato náhradními rodiči, jejichž práva a povinnosti jsou stejné jako u biologických rodičů (Kaplanová in Neckář, 2009, s. 3). Činí se tak prostřednictvím přepsání údajů o původních rodičích v rodném listě. Dítě tedy má stejné postavení, jako kdyby se do rodiny náhradních rodičů narodilo, a náleží mu tedy všechna práva biologického dítěte, včetně dědického práva. Bubleová a kol. se ve své definici zaměřují také na pohled z hlediska práv přijatého dítěte. *„Osvojení je nejvyšší formou náhradní rodinné péče v tom smyslu, že dítě získává v rodině z hlediska práva stejné postavení jako biologické dítě, včetně příbuzenských vztahů s rodinou osvojitele. Smyslem osvojení je, aby dítě získalo stabilní, bezpečné rodinné zázemí, které je ochrání a bude milovat jako vlastní se všemi právy a povinnostmi biologických rodičů.“* Osvojení tedy můžeme dle právního hlediska srovnat se situací, kdy by se dítě do rodiny narodilo, i když z psychologického hlediska se značně liší (Bubleová a kol., 2014b, s. 6 - 7).

Přijímání opuštěných dětí do nových rodin a jejich osvojování není pouze novodobou záležitostí, docházelo k němu odedávna. Rozdíl však tkví ve způsobu, jakým k němu docházelo. Dle Bubleové si minulosti náhradní rodiče vybírali dítě, o které se chtěli starat. V současnosti je praxe taková, že náhradní rodiče jsou dítěti vybíráni podle potřeb dítěte. Osvojitelé si mohou určit, o dítě s jakou charakteristikou by se chtěli starat, zájem dítěte má ale při výběru vhodných náhradních rodičů přednost, klíčové je zejména to, jestli jsou tito rodiče pro dítě vhodní. I přes to však osvojení nemá význam pouze pro dítě, ale také pro náhradní rodiče, kterým dává smysl do jejich vlastního života (Bubleová in Matějček, 2002, s. 12 - 13).

Osvojení ale není možné u všech dětí. Pro to, aby mohlo být dítě osvojeno, je třeba, aby byla vyřešena situace s původní rodinou a dítě s ní nepojily právní vztahy. Děti, které jsou osvojeny, bývají často nízkého věku a je pravděpodobné, že jejich vývoj nebude probíhat s výraznějšími komplikacemi (Bubleová in Matějček, 2002, s. 18). V případě, že dítě není právně volné, nebo osvojení není možné například ze zdravotních důvodů, přistupuje se k některé z dalších forem.

Osvojení je upraveno Zákonem č. 89/2012 Sb, občanského zákoníku, kde je obsaženo v § 794 - § 854. § 794, který osvojení definuje: „*Osvojením se rozumí přijetí cizí osoby za vlastní.*“ Mezi osvojencem a osvojitelem se vytvoří takový právní vztah, jaký je mezi dítětem a rodičem. Tímto se přeruší stávající právní vztahy mezi dítětem a jeho původní rodinou. Vzniká rozhodnutím soudu, na základě návrhu žadatele o osvojení dítěte. Osvojuje se nezletilé dítě, není povoleno osvojení mezi sourozenci a příbuznými v přímé linii. Zákon upravuje věkový rozdíl mezi osvojitelem a osvojencem, který nesmí být menší, než šestnáct let. Výjimkou je osvojení se souhlasem opatrovníka dítěte, pokud je tento záměr vyhodnocen jako v souladu se zájmem dítěte. Osvojení není možné bez souhlasu rodičů dítěte, dítěte, které dosáhlo dvanácti let nebo osoby, která má oprávnění souhlasit místo rodičů, nebo manžela osvojitele (Změny zákonů, 2018).

V současné době se můžeme setkat se dvěma typy osvojení, a to osvojením nezletilého a osvojení zletilého. Osvojení zletilého je zmíněno v § 846 občanského zákoníku, dle kterého je možné jej osvojit v případě, že to není v rozporu s dobrými mravy. Zákoník pak dále specifikuje kritéria pro splnění této podmínky. V § 847- 849 občanského zákoníku se rozlišuje dvojí osvojení zletilého, v prvním případě lze zletilého osvojit stejně, jako by byl nezletilý. Tato situace nastává v případě kdy, tento osvojitel již osvojil sourozence zletilého, v době, kdy bylo o osvojení požádáno, byl osvojenec ještě nezletilý, osvojenec již před dosažením zletilosti nebo je-li osvojovaný dítětem manžela osvojitele. Druhým případem je osvojení, které obdobou osvojení nezletilého není. K tomuto typu osvojení dochází ve výjimečných případech, kdy nevede k poškození potomků osvojitele ani osvojovaného a je přínosné pro oba nebo alespoň jednoho z nich. Osvojením zletilého nevzniká žádnému z účastníků právní nárok na majetek. Rozhodnutí nemá vliv na práva rodinných příslušníků osvojitele, ani osvojovaného (Změny zákonů, 2018).

1.2.2 Pěstounská péče

Pěstounská péče je jedna z forem náhradní rodinné péče, která je hojně využívána. Vodičková uvádí, že k 31. 12. 2016 bylo v pěstounské péči 1 892 dětí, 692 dětí se nacházelo v pěstounské péči na přechodnou dobu. Děti v osvojení bylo oproti tomu k tomuto datu 377 (Vodičková, 2017).

V odborné literatuře se můžeme setkat s různými definicemi pěstounské péče, které se shodují na tom, že jde o jednu s forem výchovy v náhradní rodině. Matějček uvádí: „*Pěstounská péče je zvláštní formou státem řízené a kontrolované náhradní rodinné výchovy, která zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěte i přiměřenou odměnu těm, kteří se ho ujali.*“ (Matějček, 1999, s. 34).

Jinou definici nalezneme u Kaplanové, která popisuje pěstounskou péči takto: „*Je to forma náhradní výchovy. Dítě je místo v ústavu vychovááno v rodině. Biologičtí rodiče či jiní příbuzní mají i nadále možnost se s dítětem stýkat, případně si při vhodné sociální situaci i požádat o vrácení dítěte do své péče, což se v některých případech stává.*“ (Kaplanová in Neckář, 2009, s. 3). Obě definice se shodují na chápání pěstounské péče jako formy náhradní výchovy, která probíhá v rodině, první definice se však zaměřuje na hmotnou stránku této problematiky, naopak druhá definice se zabývá právy původních rodičů vůči danému dítěti.

Opět se potvrzuje, že každá forma náhradní rodinné péče je vhodnější pro specifickou skupinu dětí. Tuto myšlenku rozvádí Bubleová, která vidí její význam zejména u dětí, které jsou opuštěné, a které vyžadují dlouhodobou péči a výchovu v rodině. Patří sem děti, které nejsou právně volné, dále děti se zdravotním handicapem, děti vyššího věku, sourozenecké skupiny a děti etnicky odlišné. U těchto dětí je menší, či žádná možnost trvalého umístění do osvojení (Bubleová in Matějček, 1999, s. 19). I přesto je však důležité, aby dítě, pokud je to možné, zažilo rodinný život a individuální péči, které se mu i přes snahu zařízení ústavní péče v takové míře pravděpodobně nedostane.

Pěstounská péče je obsažena v Zákoně č.89/2012 Sb., občanského zákoníku, a to v § 958 - § 970 a Zákoně č.359/1999, o sociálně-právní ochraně dětí, v § 47a - § 47za. Podle Zákona 89/2012 Sb., občanského zákoníku, je pěstounská péče poskytována dětem, o které se nemůže starat žádný z rodičů ani poručník. Pokud se rozhoduje umístěním dítěte do ústavní péče nebo pěstounské péče, má přednost pěstounská péče, přičemž příbuzní dítěte mají přednost před cizím člověkem. Na rozdíl od osvojení jsou vztahy mezi dítětem a původní rodinou podporovány a rodiče mají právo se s dítětem stýkat, pokud to není v rozporu se zájmem

dítěte. Rodiče mají vůči dítěti nadále rodičovskou odpovědnost, s výjimkou těch práv a povinností, které jsou soudem určeny pěstounovi (Změny zákonů, 2018).

Zákon č. 359/1999, o sociálně-právní ochraně dětí, uvádí: „*Pro účely tohoto zákona se jako pěstounská péče posuzuje péče o dítě poskytovaná osobou pečující nebo skutečnost, že je fyzická osoba osobou v evidenci.*“ Pěstoun má dle tohoto zákona právo na dávky pěstounské péče, mezi něž patří:

- a) příspěvek na úhradu potřeb dítěte,
- b) odměna pěstouna,
- c) příspěvek při převzetí dítěte,
- d) příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla,
- e) příspěvek při ukončení pěstounské péče (MPSV, 1999).

Nožířová uvádí nepoměr mezi žadateli o pěstounskou péči a dětmi vhodnými pro pěstounskou péči a žadateli o osvojení a dětmi vhodnými k osvojení. Děti vhodných k pěstounské péči je více, než dětí vhodných k osvojení, mezi žadateli je však častější osvojení (Nožířová, 2012, s. 12). Vystává tedy otázka, proč je žadatelů o pěstounskou péči méně, než o osvojení. Jednou z možností, které by k této skutečnosti mohly vést je motivace náhradních rodičů k přijetí dítěte, které zaujme místo jako jejich biologické dítě v případě, že rodiče vlastní dítě mít nemohou, možným důvodem může být také obava ze ztráty dítěte v důsledku napravení rodinných vztahů v předchozí rodině a navrácení dítěte. Dalším z možných důvodů by mohla být obava z kontaktů s původní rodinou dítěte. Příčinou, proč je dětí vhodných pro pěstounskou péči více než pro osvojení, může být, že se původní rodiče o dítě nemohou sami postarat, o dítě však mají zájem, proto u těchto dětí není osvojení možné. Není však vyloučeno ani účelné bránění původní rodiny v osvojení i přes skutečnost, že o dítě opravdový zájem nemají.

Pěstounskou péči rozdělujeme na pěstounskou péči dlouhodobou a pěstounskou péči na přechodnou dobu. Do 1. 4. 2000 bylo počítáno s tím, že pěstounská péče bude dlouhodobá, proto pro přijetí dítěte musela být splněna podmínka, že situace biologických rodičů nebude dlouhodobě změněna. Od tohoto data byla tato záležitost přesunuta do Zákona o rodině, kdy mohly být děti do pěstounské péče přijaty krátkodobě nebo dlouhodobě. Od roku 2006 nalezneme v Právním řádu České republiky kromě dlouhodobé pěstounské péče také pěstounskou péči na přechodnou dobu. 1. 1. 2013 došlo k právní úpravě a upřesnění tohoto typu péče o děti.

Pěstounská péče na přechodnou dobu je poskytována dětem, které se ocitly v nepříznivé životní situaci a vyžadují okamžitou pomoc. Tato péče je poskytována krátkodobě, zpravidla

ne déle, než jeden rok. Během této doby se předpokládá brzké vyřešení situace dítěte. Dítě poté odchází zpět do své původní rodiny nebo do jiné formy náhradní rodinné péče, zejména osvojení. Dle § 27a Zákona č. 359/1999, o sociálně-právní ochraně dětí se k tomuto typu náhradní rodinné péče přistupuje tehdy, jestliže se o dítě ze závazných důvodů nemůže postarat rodič dítěte, po dobu do souhlasu matky s adoptí, během lhůty na odvolání tohoto souhlasu nebo do nabytí právní moci rozhodnutí soudu o tom, že není třeba souhlasu rodiče dítěte. Soud každé tři měsíce zjišťuje, jestli stanovený důvod pro umístění dítěte do tohoto typu náhradní rodinné péče stále trvá (MPSV, 1999).

Pěstounská péče může dětem, které nemohou žít ve své vlastní rodině, touto formou rodinu z velké části nahradit. Výhodou péče o děti v rodině je možnost individuálního přístupu k dítěti a navázání osobnějšího vztahu s dítětem, než je tomu v ústavní péči.

Pěstounskou péči na přechodnou lze vnímat jako povolání. Pěstoun se v tomto případě věnuje dítěti po celý den, takže není možné, aby chodil do zaměstnání. Z tohoto důvodu má nárok na finanční ohodnocení, lze však polemizovat nad tím, zda je vzhledem k náročnosti této práce dostatečné. Jelikož je tato práce velmi psychicky náročná vzhledem k častým příchodům a odchodům dětí, není podle autorky práce vhodná pro každého. Je důležitá schopnost soustředit se pouze na pomoc dítěti a umět mu dát dostatek lásky a pozornosti i přes to, že si od něj pěstoun udrží určitý citový odstup.

Ani o pěstounské péči však nelze konstatovat, že je v každém případě lepší, než výchova v ústavní péči. Židová chápe pěstounskou péči jako vhodnou v případě, že se pěstounská rodina stará o několik dětí, v případě rodin s velkým počtem dětí nepovažuje tento způsob za vhodnější než ústavní výchovu (Židová in Neckář, 2009, s. 19). Dle autorky práce je v tomto případě péče o děti velmi podobná jako v dětských domovech rodinného typu, kde dvě až tři vychovatelky pečují střídavě o skupinu několika dětí a výchova a chod v těchto zařízeních se přibližuje životu v běžné rodině.

1.3 Specifika náhradní rodinné péče u romských dětí

Náhradní rodinná péče u romských dětí se v některých ohledech odlišuje od náhradní rodinné péče u dětí majoritního etnika. Informace o odlišnosti péče o romské dítě nám mohou pomoci k pochopení motivace, která náhradní rodiče k péči o romské dítě vedla. Po rozhodnutí přijmout do své rodiny dítě jiné kultury se náhradní rodiče i děti často setkávají s mnoha nástrahami. Romské dítě v rodině majoritního původu je na první pohled odlišné, a i přes snahu rodiny se v mnoha případech setkává s odmítnutím okolí na základě svého původu. Proto je dle Vančákové důležité budování zdravého sebevědomí a identity

dítěte od útlého věku (2011, s. 16–17). Dále uvádí, že dítě se ocitá mezi dvěma světy, světem majoritní společnosti a světem, ze kterého původně pochází. Svět majoritní společnosti představuje jeho náhradní rodina a lidé, kteří jej v současnosti ovlivňují, předávají mu své názory a postoje, ukazují, co je v jejich společnosti důležité. Naproti němu se nachází svět, kde má své kořeny, se kterým jej pojí jeho minulost, ale objevuje se také v podobě negativního vnímání jeho etnicity majoritní společností (Vančáková, 2011, s. 18-19). Před náhradními rodiči tedy stojí úkol v dítěti podporovat jeho příslušnost k jeho původnímu etniku a vztah dítěte k němu, ale také naučit dítě žít ve světě, který k němu nemusí být vždy přívětivý.

Podle Bubleové a kol. je také největší rozdíl v péči o etnicky odlišné dítě v důležitosti seznamování dítěte s jeho etnickým původem, tvorbě kladného vztahu náhradní rodiny k danému etniku a budování sebeúcty a identity přijatého dítěte. Je také důležité, aby rodina udržovala kontakt s příslušníky stejného původu jako je dítě, ať už dětí, či dospělých (2014a, s. 21).

Tvrzení, že u dětí z minority je velmi důležité podporovat jejich sebevědomí a sebeúctu a snažit se o vytvoření jeho kulturní identity potvrzuje také Schoolerová, která uvádí, že rodiče nemohou dítě před reakcemi okolí ochránit, mohou v nich ale posilovat jejich vlastní identitu a příslušnost (2002, s. 189). Tímto mohou dítěti pomoci zmírnit dopad těchto situací na jeho psychiku.

Tato problematika se objevuje i v tvrzení Kovaříka, který také popisuje vlastnosti romských dětí od útlého věku po dospívání. Autor uvádí, že romské děti jsou v mladším věku velmi aktivní až neklidné, je zde patrná snaha o dominanci, ale také laskavost a velkorysost. Děti mívají problém s poddajností vůči autoritě a pílí. Ve věku okolo 15 let jsou poddajné a uzavřené, oproti majoritě se u nich častěji vyskytují problémy spojené s vytvářením vlastní identity a jejich přijetím v širším sociálním prostředí (Kovařík, 2007, s. 23 - 24). Tato skutečnost by mohla souviset s tím, že mladší děti si svoji odlišnost do určité doby neuvědomují natolik jako v pubertě, kdy ji vnímají velmi intenzivně.

Roháček upozorňuje na situaci, která se při poskytování náhradní rodinné péče u dítěte romského původu může objevit. Uvádí, že dítě by bylo rádo stejné jako jeho náhradní rodiče, v životě ale přichází situace, které jej utvrzují v jeho odlišnosti. Proto je důležité, aby dítě v náhradní rodině získalo také kladnou představu o svých vlastních rodičích (Roháček, 2012, s. 29). V případě, že se poté setká s dotazem nebo předsudkem vztahujícím se k jeho původu, je zde větší pravděpodobnost, že bude vhodně a sebevědomě reagovat.

Z těchto tvrzení můžeme usuzovat, že náhradní rodinná péče u dětí romského původu se pravděpodobně liší zejména v důležitosti seznamování dítěte s jeho původním etnikem a kladení důrazu na budování jeho vlastní identity, kterou by v případě života ve své biologické rodině přebíralo přirozeně. Dále se autoři shodují také na tom, že roli zde hraje podpora sebedůvěry dítěte a odolnosti vůči předsudkům společnosti, které by se v jeho životě mohly objevit.

1.4 Vytváření identity romských dětí v náhradní rodinné péči

V předchozí kapitole, ve které jsme se bývali specifiky náhradní rodinné péče u romských dětí, byla několika autory zmiňována potřeba zdravého vytváření identity romského dítěte. V této kapitole se tedy na tuto problematiku zaměříme podrobněji.

Říčan rozlišuje identitu etnika a identitu osobní. Identitu etnika chápe jako určité individuum, které se projevuje jistým vnímáním sebe sama, má představu a tom, co je pro ni žádoucí a má sama k sobě vytvořený vztah. Osobnostní identitu považuje za velmi důležitou záležitost pro každého člověka. Znamená určité vědomí o tom, kdo jsme, kde je naše místo, v co věříme, co jsme schopni dokázat. V případě, že člověk nemá vytvořenou dostatečně silnou identitu, potýká se s nejistotou, pocitem vykořistěnosti, zmatkem ve svém nitru a bezcílností (Říčan, 1998, s. 83). Tento fakt lze převést na dítě jiného etnika v náhradní rodinné péči, pro které je důležité získání představy o sobě samém a své kultuře. V důsledku toho je možné zvýšení pravděpodobnosti, že bude schopno čelit negativnímu hodnocení ze strany členů majority a reagovat na něj adekvátním způsobem.

Budování identity dítěte by neměla být náhodná činnost, náhradní rodiče by naopak měli dopředu vědět, jakého cíle chtějí u dítěte dosáhnout. Vančáková uvádí pět zásad v budování identity dítěte minoritního původu, a to postupně, přirozeně, přijmout odlišnost, pozitivně a plánovitě. Postupně znamená, že dítě by mělo být seznamováno se svou identitou od co nejútlejšího věku. Pojmem přirozeně autorka myslí začlenění prvků utvářejících identitu dítěte do celé rodiny, aby se předešlo přílišnému vnímání odlišnosti dítěte od zbytku rodiny. Ve smyslu přijmout odlišnost je zde myšleno přijetí faktu odlišnosti dítěte od zbytku rodiny. Čtvrtá zásada znamená pozitivně vnímat kulturu dítěte a využít vzájemného kulturního obohacení dítěte a rodiny. Plánovitě se rozumí postupovat s vytvářením identity přijatého dítěte s rozmyslem, ve vhodném čase a vhodným způsobem (Vančáková, 2007, s. 38).

Vytváření identity dítěte je činnost, které je třeba se věnovat dlouhodobě a přizpůsobovat ji věku dítěte. Schoolerová ve své knize uvádí Plán podpory kulturní identity přijatého dítěte

podle Pamely Seversové. V novorozeneckém období pokládá za vhodné navázání vztahu s osobou stejné etnicity, jako je dítě, tuto osobu nazývá kulturním poradcem. Dále doporučuje umožnit dítěti trávení času s lidmi různé rasy a jazyka a naslouchání hudbě různých kultur. V předškolním věku považuje za důležité rozšiřovat vztahy dítěte s osobami stejného původu a seznamovat jej s jeho kulturou. Ve školním věku doporučuje stále dítě seznamovat s osobami stejné rasy a kulturou vhodnými způsoby, podporovat dítě v rozvíjení v činnostech, ve kterých se projevuje jeho nadání, udržovat vztah s rodinami se zkušeností s mezikulturní adopcí a používat přirovnání podobnosti dítěte k ostatním osobám v rodině. V předpubertálním období je podle ní vhodná účast rodiny na setkáních lidí z kultury dítěte, seznamování jej s úspěchy osob z jeho etnika a podpora dítěte v projevech jeho kultury. Během období rané puberty klade důraz na kontakt dítěte s kulturním poradcem a adoptivními rodinami, nabídnutí možnosti poradit s odborníky a kladení přiměřených nároků na dítě. Ve střední pubertě, stejně jako v ostatních obdobích, považuje za důležitý kontakt s příslušníky stejné rasy a upevňování dítěte v důležitosti kulturního dědictví (Schoolerová, 2002, s. 184 - 185).

Při nevhodné práci s identitou dítěte mohou vznikat obtíže s jejím utvářením. Klimeš upozorňuje na problém, který se objevuje v náhradní péči romských dětí. Vytváří se u nich takzvaná dvojitá identita, kdy svůj romský původ potlačují, ale jejich romská část se projeví v době, kdy se děti ocitnou v krizi. Tento jev má zpravidla dvě příčiny, dítě nemá vytvořenou důstojnou romskou část své identity nebo se neustále snaží přesvědčit své okolí o tom, že je bílé, tím více však o svém původu pochybuje. Nejlepší možností je podle něj vytvoření smíšené identity dítěte, kdy se dítě považuje za Roma, ale zároveň má návyky majoritní společnosti, se kterou umí vycházet a přizpůsobit se životu v ní (Klimeš, 2008, s. 9 - 10). V případě dvojité identity lze usuzovat, že by v době, kdy bude dítě konfrontováno s negativním hodnocením i přes své snažení přizpůsobit se většině, mohlo podlehnout dojmu, že nikdy nebude tak dobré jako majorita, a proto se o to nebude snažit.

K vytvoření zdravého sebepojetí dítěte je třeba, aby měli náhradní rodiče vyjasněný postoj k danému etniku a k samotné etnické odlišnosti dítěte. Vančáková popisuje pět postojů náhradních rodičů k dítěti etnicky odlišného původu. Ty mají značný vliv na vytvoření identity přijatého dítěte. Autorka rozlišuje popření, odstřižení, nahrazení, zlehčení, přecenění a respekt ke kořenům dítěte. Popření romského původu dítěte se projevuje tabuizováním tématu romství a přesvědčování dítěte o majoritním původu. Tento přístup volí rodiče ve víře v usnadnění života dítěte v majoritní společnosti. Důsledkem toho bývá ztráta důvěry v rodiče a hledání své vlastní identity bez jejich pomoci. Odstřižení

vzniká při nedostatečném zpracování předsudků náhradních rodičů vůči Romům, rodiče se snaží o zamezení kontaktu dítěte s jeho původní rodinou a etnikem. Dítě poté získává dojem, že Romové jsou špatní lidé, v důsledku čehož se svoji odlišnost snaží popřít. Nahrazení se projevuje popřením skutečného původu dítěte a nahrazením jiným, společensky lépe přijímaným. Rodiče tento způsob volí z důvodu obavy před špatnou pověstí Romů. Dítě se ocitá v situaci, kdy neví, jaký je jeho skutečný původ, což vede k problémům spojeným s budováním identity. Zlehčení využívají náhradní rodiče v případě, že nepokládají původ dítěte za důležitý a soustředí se na současnost. Dítě se ve snaze uposlechnout přání rodičů na svůj původ neptá, což však může mít za následek až neurotizaci dítěte, v pozdějším věku se dítě může začít vymezovat vůči stanoveným hodnotám. Při přecenění u náhradních rodičů nalezneme nepřiměřené upozorňování na původ dítěte a jeho přeceňování. Původ tohoto jevu tkví v pečlivosti rodičů při budování identity dítěte a až přílišné snaze o naplnění tohoto cíle. Dítě se však v důsledku toho cítí příliš odlišné a snaží se svůj původ popřít. Respekt ke kořenům dítěte je nejvhodnější možností, rodiče se sami o původ a kulturu zajímají a přirozeně podporují zájem dítěte, dávají mu prostor pro otázky, zároveň jej však nenutí (Vančáková, 2008, s. 22 - 24). Z tohoto lze usuzovat, že při budování identity dítěte romského původu v náhradní rodinné péči se náhradní rodiče mohou setkat s mnoha úskalími vycházejícími z postojů, které oni sami vůči Romům zaujímají.

1.5 Důvody náhradních rodičů k přijetí dítěte romského původu

Motivy k přijetí dítěte do své rodiny jsou velmi různorodé a je jich mnoho, v odborné literatuře se s nimi můžeme setkat v různých podobách. Škoviera rozlišuje motivy náhradních rodičů na zveřejněné, neveřejné a skryté (2007, s. 54). Naopak Bubleová a kol. uvádí šest nejčastějších důvodů k přijetí dítěte do pěstounské péče, touhu po dítěti, pořízení sourozence pro své dítě, touhu udělat dobrý skutek, využití svých vychovatelských dovedností, inspiraci příběhem z okolí a touhu pomoci dítěti. Autorka upozorňuje na úskalí, které se může objevit u pěstounské péče, kde hraje zásadní roli touha mít dítě, a to návrat dítěte do jeho biologické rodiny. Při snaze pořídit svému dítěti sourozence je důležité myslet na to, že přijaté dítě bude také potřebovat pozornost a péči náhradních rodičů. Pro přirozené fungování rodiny je proto vhodné, aby přijaté dítě bylo mladší, než vlastní děti náhradních rodičů. Při motivaci udělat dobrý skutek je třeba se nenechat ovlivnit pouze prvotním nadšením, ale je třeba se nejdříve pečlivě seznámit s problematikou náhradní rodinné péče předtím, než se potenciální rodiče pro přijetí dítěte definitivně rozhodnou. Pokud se náhradní rodiče rozhodnou pro přijetí dítěte na základě svých předchozích rodičovských zkušeností,

měli by mít na paměti, že výchova dětí v náhradní rodinné péči se může na základě jejich předchozích zážitků značně lišit od té, na kterou byli náhradní rodiče zvyklí u svých vlastních dětí. Jedním z důvodů je také inspirace příběhem, se kterým se náhradní rodiče setkali, a ovlivnil je natolik, že se rozhodli pro pěstounskou péči. U tohoto důvodu je důležité myslet na to, jestli rodiče budou schopni přijmout i dítě, které je etnicky odlišné od majority. Při touze pomoci dítěti je třeba počítat s obtížemi, které mohou v důsledku předchozích negativních zážitků dítěte nastat (Bubleová a kol., 2014b, s. 12 - 14). Tyto důvody lze nalézt i u jiných autorů, jak uvádíme dále.

V případě dítěte jiného etnika autoři uvádí ještě další typy motivací, některé z nich nejsou pokládány za vhodné při rozhodování o přijetí dítěte romského původu. Tyto nevhodné motivace mohou mít nepříznivý vliv na přijaté dítě a jeho psychický vývoj. Například Schoolerová rozlišuje tři typy nevhodné motivace náhradních rodičů, kteří se rozhodli pro přijetí dítěte jiného etnika:

- není šance dostat „bílé“ dítě,
- „barvoslepost“
- touha sjednotit svět.

První typ popisuje jako druhořadou možnost párů, které by dítě z majoritní společnosti do své péče nezískaly, případně nechtějí příliš dlouho čekat. Schoolerová však vidí problém v tom, že rodiče popírají kulturní nebo etnickou odlišnost dítěte. Druhý typ je charakteristický velkou láskou rodičů k dítěti, nevidí však to, že dítě je odlišné. Mají pocit, že láska je klíčová. U třetího typu je adopce možností vyřešit alespoň jeden ze společenských problémů. Tato motivace však brzy ochabne, a pokud se neobnoví motivace počáteční, nemá rodina příliš šancí na úspěch (Schoolerová, 2002, s. 175 - 177).

Odlišnost v motivaci můžeme nalézt u osvojitelů a pěstounů. Vančáková píše o těchto důvodech k poskytnutí náhradní rodinné péče, které jsou podle ní různé u pěstounů a osvojitelů: „*Může to být silná touha pomoci takovému dítěti, které „nikdo nechce“, taková motivace se vyskytuje častěji u pěstounů. Někteří žadatelé doufají, že zkrátí dobu čekání na dítě – to bývá typické u osvojitelů. v určitých případech figuruje (většinou neuvědomovaný) motiv dokázat světu (či sobě, rodičům...), že i z takového dítěte vychováme slušného člověka. Někdy si žadatelé uvědomují, že výchova romského dítěte v neromské rodině má svá specifika, avšak mají tendence je bagatelizovat. Mnozí budoucí rodiče se znají s jinými rodinami s romskými dětmi a mají celkem reálnou představu o specifických spojených s výchovou etnicky odlišného dítěte.*“ (2008, str. 12). Odlišnost motivů mezi osvojiteli a pěstouny můžeme spatřovat také u dalších autorů. Matějček uvádí jako

jednu z nejčastějších motivací k osvojení neplodnost páru. Dříve podle něj páry často usilovaly o osvojení také z důvodu smrti vlastního dítěte, s tímto důvodem se však v současnosti setkáváme jen zřídka, zejména z důvodu nižší úmrtnosti dětí. Odlišná situace nastává v případě pěstounství, kde není motivace nahrazení zemřelého dítěte i neplodnosti významná, motivací je zde touha pomáhat, odvděčit se za své vlastní štěstí (Matějček, 1999, s. 54). Osvojitelé volí cestu, která je více podobná skutečnému rodičovství, jejich motivací tedy bývá častěji touha po vlastním dítěti. Naopak pěstouni volí spíše cestu, která není trvalá, ale může dítěti pomoci získat domov, ale také vrátit se zpět do původní rodiny. V případě pěstounské péče na přechodnou dobu mohou pěstouni pomoci také k navázání vztahu dítěte s osvojiteli. Některé z předešlých motivů můžeme najít u také u Říčana, který rozlišuje dvě skupiny uchazečů o romské dítě. První jsou podle něj lidé, kteří nemohou mít děti vlastní a nechtějí čekat na dítě „bílé“. Jako druhou, početnější skupinu pak označuje osoby, které ví o obtížnosti úkolu, který na sebe berou. Tito lidé jsou podle něj často křesťané (Říčan, 1998, s. 125). Na základě tohoto tvrzení bychom mohli předpokládat, že první skupinu tvoří z větší části osvojitelé, naopak ve druhé skupině se nachází větší počet pěstounů.

2 Specifika romského etnika

V předchozích kapitolách jsme se zabývali odlišností náhradní rodinné péče poskytované romským dětem od té, která je poskytována dětem majoritního etnika. V následující kapitole se zaměříme na romské etnikum a jeho rozdíly ve způsobu života, chodu domácnosti, specifika romské rodiny a výchovy dětí v ní. Tato kapitola by mohla osvětlit rozdíly, se kterými se náhradní rodiče u romských dětí mohou setkat. Jak jsme již uváděli v předchozích kapitolách, náhradní rodiče by v rámci výchovy romského dítěte měli dbát také na seznamování dítěte se specifiky a kulturou Romů.

2.1 Specifika v jednání a povaze Romů

U Romů se můžeme setkat s rozdíly ve smýšlení a jednání, které mohou být pro část majoritní společnosti nepochopitelné. Mnohé z nich jsou mezi Romy zakořeněné stovky let a vychází z dávných tradic a rituálů.

Romové jsou zvyklí být v kontaktu se svými známými a rodinou, většinou jim nevadí, pokud sdílí místnost s někým jiným. Cohl píše o rozmrzelosti starších osob v důsledku nedostatečného kontaktu s příslušníky své rodiny i přes to, že se uskutečňoval několikrát týdně (2009, s. 25). S družností a potřebou udržování kontaktu souvisí pravidelné

setkávání se s širším okruhem příbuzných a známých. Časté jsou mezi Romy také oslavy, na kterých se sejde široká rodina, a jsou zde zváni také lidé, které Romové znají a udržují s nimi pracovní vztahy. Tyto oslavy se konají k příležitostem svateb, svátků a uctění památky zemřelých, ale také z dalších rozličných důvodů. Naopak Romové však příslušníky majority až na výjimky doma nenavštěvují (Cohl, 2009, s. 33 - 34). Oslavy a setkání měly stejně jako většina ostatních záležitostí, které se týkaly způsobu života Romů jasně daná pravidla. Podle Davidové a kol. se oslav donedávna účastnili muži, a ženy na ně neměly přístup. V posledních desetiletích se však tento zvyk začal vytrácet (Davidová, 2010, s. 66). Tato skutečnost by mohla souviset s postupným přejímáním norem a pravidel majority v posledních desetiletích.

Se smyslem pro kolektivnost souvisí také obtíže s odmítáním proseb a žádostí ostatních. Tato skutečnost může vést k vzájemnému nepochopení mezi Romy a majoritou, kdy Rom souhlasí s tvrzením ostatních, ve skutečnosti jsou však jeho myšlenky jiné. Velmi specifické je dodržení slibu. Pro Romy není jednoduché říci ostatním ne, proto se člen majoritní společnosti spoléhá na Roma, který po vyslovení žádosti odpověděl ano, ten však ve skutečnosti nesouhlasil. V romské společnosti je odmítnutí neslušné, proto Rom verbálně souhlasí, z neverbálního projevu však můžeme vyčíst nesouhlas (Vančáková, 2008, s. 33). Tato odlišnost se může stát příčinou nesvárů mezi majoritou a Romy. Z pohledu autorky může být příčinou neshod v zaměstnání, kdy se dodržení slibu očekává, ne vždy však berou ostatní zaměstnanci nebo nadřízení ohled na neverbální projevy.

Vančáková upozorňuje na důležitost sociálního statusu pro Romy, který patří mezi jeden z prvků romství. Bohatství rodiny určovaly hodnotné materiální předměty. Proto i dnes můžeme spatřit Romy, kteří nosí velké množství drahých šperků a značkové oblečení, i když jejich finanční situace není bezproblémová (Vančáková, 2008, s. 32). Tato skutečnost je u Romů zakořeněná po dlouhou dobu, dodnes je pro ně velmi ponižující představa, že by jejich okolí vidělo, že rodina není majetná. Mohlo by to znamenat, že mužská část rodiny není schopna se o ni adekvátně finančně postarat.

Pro Romy byla odedávna důležitá čistota, a to zejména při vaření. Původ tohoto zvyku lze odvodit od dob kočovnictví, kdy bylo pro Romy nebezpečné jíst jídlo po delší době od přípravy (Vančáková, 2008, s. 32). I když většina rituálů, které Romové za dob kočovného života dodržovali, už se v romských domácnostech v současné době povětšinou není zachována, zvyk nejíst uvařené jídlo druhý den u velké části Romů nadále přetrvává. Lázničková dodává, že i čistota při vaření byla dána formou pravidel na základě rituálů (1999,

s. 54). Rituály měly pro Romy zvláště v dřívějších dobách velký význam, pověřivost také souvisela s náboženstvím, ve které věřili.

U Romů není zvykem děkovat. V majoritní společnosti se však tato skutečnost očekává, proto velká část Romů v současnosti děkování užívá. Podle Říčana však byla pomoc bližnímu samozřejmostí, Romové věřili v karmu, takže pokud udělali něco dobrého pro ostatní, odrazilo se to v jejich budoucím životě (Říčan in Macek a Smékal, 2002, s. 83). Pro romské obyvatele je však přirozenější pochvala dobře vykonané práce, než vyjádření poděkování.

2.2 Propast mezi Čechy a Romy

Jak jsme již uvedli v předchozí kapitole, romské etnikum se v mnohém liší od českého. Tyto odlišnosti mohou být příčinou vzájemného nepochopení. I romská společnost je však bohatá na kulturu, zvyky a mnoho dalších kladných záležitostí, které bychom v té české hledali velmi těžko.

Cohl rozlišuje dva druhy stereotypů, které se o Romech v majoritní společnosti objevují. Prvním je negativní vnímání Romů jako neupravených, nespolehlivých, nepracujících lidí a zlodějů. Druhým je vyzdvihován jejich smysl pro hudbu, spontánnost a veselost. Ani jednu z těchto představ však nepokládá za výlučně pravdivou (Cohl, 2009, s. 17 - 18). Stejně jako v každé jiné kultuře i romské etnikum tvoří individuality. Nelze tedy tvrdit, že mají určité vlastnosti nebo tendence k nějakému chování všichni Romové.

Jako za jednu z příčin vzájemného nepochopení a negativního postoje majority a romského etnika navzájem lze považovat dlouhodobou izolovanost. Jak tvrdí Davidová, až do roku 1945 byli Romové nuceni žít odděleně od majoritní společnosti, která o ně neměla zájem. V důsledku toho se jejich život výrazně odlišoval od ostatních obyvatel. Romové si vytvořili svůj žebříček hodnot, tradice, kulturu a názory, které ještě více prohloubily vzájemné nepochopení mezi Romy a většinovou společností. To zhoršovalo jejich schopnost sžít se s majoritou. Někteří Romové se stále domnívají, že za jejich současnou situaci stojí většinová společnost, která k nim stále chová negativní postoj (Davidová, 2004, s. 187).

Říčan tvrdí, že systém sociální péče a vyplácení sociálních dávek je jedním z důvodů, které prohlubují propast mezi Romy a příslušníky většinového etnika. Finanční prostředky z nich často využívají jinak, než bylo státem zamýšleno (Říčan, 1998, str. 106 - 107). Je možné, že tato skutečnost souvisí s upřednostněním udržení společenského statusu na venek, kterým jsme se zabývali v předchozí kapitole.

Jelikož pro romské rodiny nebylo v minulosti vzdělání ve škole natolik důležité a řemeslu a dalším dovednostem se učily nápodobou, někteří romští rodiče nevidí smysl ve vzdělání svých dětí ve školách příliš ani v současnosti. Davidová uvádí, že děti v rodinách získávaly vědomosti, normy, kvalifikaci, tímto způsobem se také posiloval jejich vztah k vlastnímu národu a jejich pocit romství (Davidová, 2004, s. 100). Jelikož je však institucionalizované vzdělání v naší kultuře důležité pro budoucí pracovní uplatnění, je možné, že problém s uplatněním těchto lidí na trhu práce vede opět k dalšímu prohloubení konfliktů mezi nimi a částí majority.

U romského etnika se můžeme setkat s poměrně vysokou nezaměstnaností. Tato skutečnost může jednak souviset s nedostatečným vzděláním Romů z hlediska zaměstnavatelů, ale také povahovými rysy Romů, pro které je důležité, aby je práce těšila. Z tohoto důvodu je obtížné najít zaměstnání, které by jejich požadavky splňovalo.

Z těchto informací lze usuzovat, že soužití Romů a majoritního obyvatelstva vyžaduje značné pochopení odlišností obou zúčastněných stran. Vystává tedy otázka, jaké je skutečné soužití romského a neromského obyvatelstva? Z výzkumu Centra pro výzkum veřejného mínění vyplynulo, že 27 % dotázaných hodnotilo soužití ostatních obyvatel České republiky jako velmi špatné, 47 % jako spíše špatné, 20 % jako spíše dobré a pouze 1 % jako velmi dobré. Pokud se ale otázka týkala na soužití těch, kteří žijí v blízkosti romských obydlí, respondenti odpovídali ve 23 % velmi špatné, 35 % spíše špatné, 35 % spíše dobré a ve 3 % velmi dobré. Pokud tedy respondenti žili v blízkosti Romů, procento negativního hodnocení se v případě velmi špatného soužití snížilo o 3 %, v případě spíše špatného o 12 %, spíše dobré se zvýšilo o 15 % a velmi dobré o 2 %. Z těchto výsledků lze usuzovat, že pokud respondenti neměli osobní zkušenost se soužitím s Romy, měli pravděpodobně tendenci tuto skutečnost hodnotit hůře, než v opačném případě (Centrum veřejného mínění, 2017).

2.3 Specifika romské rodiny a vztahů v ní

Romské etnikum je specifické nejen ve způsobu jednání a uvažování, ale odlišuje se také v dalších aspektech života. Jedním z aspektů, které v životě člověka hrají velkou roli, je rodina.

Rodina byla pro Romy odedávna velmi důležitá. O tom svědčí také skutečnost, že romština má přesné pojmenování i pro vzdálenější příbuzné, než je tomu ve většině jiných jazyků. Romská rodina je obvykle velká a rozvětvená. Podle Lázničkové její důležitost posilovala izolace Romů od většinové společnosti a její negativní postoj k této majoritě.

Za jeden z největších trestů bylo považováno vyloučení jedince z jeho komunity, kterou z většiny tvořila právě rodina. Soudržnost komunity byla velmi důležitá pro její přežití. (Lázničková in Romové: o Roma : tradice a současnost, 1999, s. 53) Cohl doplňuje, že pustit romskou rodinu není jednoduché, i když se to občas stává, stát se ale součástí romské rodiny je podle něj ještě těžší (2009, s. 48). U jiných autorů však můžeme najít tvrzení opačné. Davidová naopak tvrdí, že Romové, v případě kladného vztahu člena majoritní společnosti k nim, je ochotně do své komunity přijmou a naleznou u nich pomoc a ochranu (2004, s. 107). Specifické postavení měl v rodině muž, obvykle otec, případně nejstarší bratr. Úlohou muže bylo reprezentovat rodinu a zajistit její obživu v takových záležitostech, ve kterých to pro něj bylo možné. Žena se starala o domácnost a děti, často také spravovala rodinné finance (Vančáková, 2008, s. 34). V současnosti romské rodiny postupně přebírají zvyky majority, postavení muže a ženy se vyrovnává. Názory autorů na prohřešky mužů a žen v manželství se liší. Dle Lázničkové měl muž v rodině vysoké postavení, i když se nechoval podle společenských pravidel, pokud už ale byla situace neúnosná, mohli ostatní Romové na tento problém veřejně upozornit pomocí písňe (Lázničková in Romové: o Roma : tradice a současnost, 1999, s. 53). Také Vančáková píše, že romská společnost je tolerantnější vůči prohřeškům mužů. Pokud manžel neublíží své rodině, bývá akceptována i jeho nevěra, naopak žena se s pochopením ostatních v tomto ohledu nesetká (Vančáková, 2008, s. 34). Naopak Davidová uvádí, že v současné době je úroveň postavení muže a ženy v rodině téměř stejná (2004, s. 107). Postavení ženy se odráží také ve způsobu vzniku nového manželství. Velký vliv na výběr životního partnera mají rodiče, zejména otec, případně nejstarší bratr. V minulosti bylo také časté domlouvání sňatku dětí v brzkém věku. Bylo důležité, aby byl partner ze stejné romské skupiny. Na sňatek s příslušníkem jiné romské skupiny nebo jiného etnika bylo pohlíženo negativně. I přes to však u některých skupin byly možné výjimky, které byly naopak považovány za způsob zlepšení společenského statusu níže postaveného jedince, za prestižní byl považován například sňatek s příslušníkem majority. Po svatbě se obvykle nevěsta odstěhovala do rodiny svého manžela, kde měla velmi nízké postavení. Matka manžela ji učila starat se o domácnost tak, jak je její muž zvyklý. Od ženy se očekávala poslušnost vůči všem příslušníkům nové rodiny. Její status se poté zvyšoval počtem porozených dětí. Po narození dítěte se mohla nová rodina odstěhovat a vytvořit si svoji vlastní domácnost (Lázničková in Romové: o Roma : tradice a současnost 1999, s. 55 – 56).

Rodina tedy hrála důležitou roli při postupném osamostatňování se mladých partnerů. Mladá rodina tak byla připravována a vzdělávána staršími a zkušenějšími členy rodiny na výchovu dětí a vedení domácnosti. Davidová a kol. uvádí, že role širší rodiny se postupně oslabuje, s tím souvisí menší míra solidarity mezi Romy a kontroly nad členy své rodiny. Jedním z trendů, které jsou znakem přiblížení se majoritě, se stalo brzké osamostatňování se mladých párů, jimž tradičně na začátku společného soužití pomáhala s výchovou dětí širší rodina. Důsledkem toho se děti některých mladých Romů dostávají do ústavní péče (Davidová a kol., 2010, s. 63). Z důvodu důležitosti zakládání rodiny pro romské obyvatelstvo se stávají Romové rodiči v poměrně mladém věku. V případě rychlého osamostatnění se poté zvyšuje pravděpodobnost, že mladá rodina nebude schopna se o děti adekvátně postarat z pohledu majoritní společnosti.

2.4 Výchova v romské rodině

Romská společnost je charakteristická velmi kladným vztahem k dětem. Pro Romy měly děti odedávna velký význam. Také výchova dětí je romské rodině v některých ohledech rozdílná od výchovy v majoritní společnosti.

V romské rodině měl nejvyšší postavení muž, proto i při narození prvního dítěte byl upřednostňován syn. Davidová uvádí: „*Narodí-li se ženě dítě, chodili po porodu i při křtinách Romové blahopřát jen otci, zatímco žena - matka stála mimo centrum hlavního zájmu. V mnoha rodinách se ještě dnes stává, že narození děvčete bývá příčinou hrubého chování muže k ženě, protože on chce hlavně chlapce, zejména prvorozeného.*“ (2004, s. 106). V současné době je situace poněkud odlišná, v některých rodinách je syn stále přáním rodičů, dívka však nebývá upozaděována a stává se právoplatným členem rodiny.

V romské populaci je tělesný kontakt užíván více, než v neromské společnosti. Vančáková uvádí, že u romských matek je častější tělesný kontakt s dítětem, než je tomu u majoritní společnosti. Romové jsou od dětství zvyklí na přítomnost druhých a nepožadují příliš soukromí, naopak nemají rádi samotu. Dále uvádí, že od dětství jsou dodržovány vztahy mezi muži a ženami. Děti jsou vychovány k tomu, aby od předpubertálního období nechodily před ostatními spoře oblečené (Vančáková, 2008, s. 35). Udržují se také hranice mezi chlapci a dívkami ve vzájemném kontaktu, i když bývají vychovávány společně. Cohl píše o oddělení dívek a chlapců při tanci, společný tanec obou pohlaví je zřídka (2009, s. 34).

Přístup rodiny a příbuzných k výchově dětí v romské populaci se poněkud liší od české. Roháček uvádí, že rodiče se ve své výchově zaměřují zejména na nejstarší děti,

kteře se od útlého věku starají o vychovávání mladších sourozenců (2012, s. 28). K tomuto faktu se přiklání i Lázničková, která dále doplňuje, že kvůli početnosti romské rodiny byla pro výchovu Romů charakteristická také brzká samostatnost dětí. Na výchově dětí se vždy podílela celá romská komunita. Děti se učily nápodobou od starších dětí či dospělých, tímto způsobem se chlapci učili také řemeslu, které přebírali po svých předcích. Zásadní roli ve výchově zastává otec, který má v nukleární rodině nejvyšší postavení. Později tuto funkci získává nejstarší syn, kterého musí matka i dcery poslouchat. Matka zapojovala do prací v domácnosti od útlého věku své dcery, které učila udržovat domácnost a vařit. Také měla za úkol naučit je poslušnosti a úctě vůči mužům (Lázničková in Romové: o Roma : tradice a současnost, 1999, s. 53 - 55).

Říčan uvádí, že děti se od útlého věku zúčastňují rozhovorů a aktivit dospělých členů romské komunity. V případě vtahování dětí do záležitostí dospělých vidí problém v nepřiměřené zátěži na dítě (Říčan, 1998, s. 104). Tato skutečnost je pravděpodobně také jedním z důvodů, proč romské děti dospívají dříve. Děti se také od nízkého věku starají o své mladší sourozence a získávají tak dovednosti, které později uplatňují ve výchově svých vlastních dětí.

Také romská výchova prochází vývojem. Davidová a kol. dokládají změny ve výchově romských dětí v současnosti. Uvádí, že požadavky na děti se postupně snižují. Romská rodina byla k dětem i v minulosti vstřícná a zachovávala vysoký stupeň volnosti dětí, postupem času se však začaly snižovat i požadavky vůči nejmladší generaci, v některých případech také úcty ke starším, kteří byli v romské komunitě odedávna vysoce postaveni (Davidová a kol., 2010, s. 69).

3 Prostředí a jeho vliv na jedince

Prostředí, ve kterém se člověk nachází v průběhu svého života, na něj působí a ovlivňuje jeho fyzický i psychický vývoj. Kapitola se věnuje vysvětlení pojmu prostředí, rozdílu mezi užším a širším sociálním prostředím a popsání jeho vlivu na jedince. Dále se zabývá také vlivem prostředí při rozhodování jedince. Prostředí a jeho vliv na člověka je v současné literatuře ojedinělým tématem. Prostředí je v literatuře uváděno nejčastěji v souvislosti s biologickým nebo psychologickým hlediskem. Jeho studiu ze sociologického hlediska se věnují zejména Blahoslav Kraus a Věra Poláčková.

3.1 Charakteristika prostředí

V literatuře se můžeme setkat s různým pojetím prostředí. Nejobecnějším typem prostředí je životní prostředí, které můžeme definovat takto: „*Životní prostředí člověka lze vymezit jako tu část světa (prostor, který člověka obklopuje), s níž je člověk ve vzájemném působení, tj. na člověka působí svými podněty, ovlivňuje jeho vývoj a on na tyto podněty reaguje, přizpůsobuje se a také aktivně svou prací mění.*“ Člověk si prostředí přizpůsobuje svým potřebám, i takto změněné prostředí však působí zpětně na člověka. Prostor prostředí člověka představuje soustavu hmotných i nehmotných prvků (Kraus, 2001, s. 99).

V životním prostředí dochází k interakci mezi živými i neživými prvky, které se v něm nachází. Kraus rozděluje typy vztahů, které se v životním prostředí vyskytují, a to na vztahy lidí k přírodě, přičemž se jedná o vztahy k přírodě živé, neživé, dále na vztahy lidí k výsledkům lidské aktivity a vztahy lidí k lidem, tyto vztahy se vyskytují v sociálním prostředí (1999, s. 21). Z těchto informací lze vyvodit, že v sociálním prostředí dochází k interakcím mezi lidmi.

Prostředí můžeme rozlišovat na základě různých aspektů. Kraus rozděluje prostředí dle velikosti na makroprostředí, regionální prostředí, lokální prostředí a mikroprostředí. Chápe je jako určitý prostor, který rozlišuje podle toho, jak velké části společnosti se týká. Makroprostředím tedy nazývá tu část prostoru, která podmiňuje existenci celé společnosti, regionální prostředí je prostor pro sociální skupiny na větším ohraničeném území, lokální prostředí je spojeno s menším územím, kde daná část obyvatel trvale žije, tedy například obec a mikroprostředí znamená prostor, kde se vyskytuje daný jedinec. Dále dělí prostředí na pracovní, obytné, rekreační, dle aktivit, které jsou na daném prostoru vykonávány. Dále rozděluje přirozené a umělé prostředí, přirozené prostředí bylo vytvořeno bez zásahu člověka, naproti tomu umělé prostředí bylo člověkem vytvořeno. Na základě toho, z čeho se dané prostředí skládá, rozlišujeme prostředí na přírodní, společenské a kulturní. Prvky přírodního prostředí je živá a neživá příroda, společenské tvoří vztahy uvnitř společnosti a kulturní se skládá z prvků, které člověk vytvořil v důsledku své aktivity. Podle povahy oblasti oddělujeme venkovské, městské, velkoměstské prostředí a prostředí sídlišť. Dále můžeme prostředí odlišovat jako podnětově chudé a přesycené, jednostranné a mnohostranné, podnětově zdravé a vadné. Za nejhorší typ z hlediska ovlivnění jedince považuje podnětově přesycené prostředí a prostředí závadové, které mají negativní dopad na osobnost jedince (Kraus, 2001, s. 100 -102).

U Procházky se setkáme s rozdělením dle rozsahu, stejně jako u Krause se zde objevuje mikroprostředí a makroprostředí, dále se však setkáme s pojmy exoprostředí a mezoprostředí. Vysvětlení mikroprostředí a makroprostředí se od předešlého autora liší. Ze sociologického hlediska do mikroprostředí zařazuje vliv sociálních skupin, které jsou bezprostředně v kontaktu s jedince. Mezi tyto skupiny patří rodina, dále přátelé a kolegové, jejichž vliv je zejména v některých obdobích života velmi významný. Makroprostředí zahrnuje vliv sociální vrstvy, ve které se jedinec nachází. Exoprostředí má vliv při tvorbě postojů k době, ve které jedinec žije, jedná se o prostředí, se kterým jedinec není v bezprostředním kontaktu. Mezoprostředí je prostor, v němž probíhá přenos hodnot mezi různými prostředími (Procházka, 2012, s. 88 - 89).

Na jedince v průběhu života působí tyto typy prostředí různou měrou. Obvykle nejvíce na jedince působí to prostředí, se kterým je v bezprostředním a nejintenzivnějším kontaktu. Také v různých obdobích života se míra vlivu jednotlivých prostředí liší.

3.2 Vliv prostředí a genů na jedince

Vlivem prostředí na jedince se lidé zabývali již v minulosti. V historii odlišujeme období, kdy byl kladen důraz pouze na genetiku, či naopak pouze prostředí. V současné době se názory odborníků přiklání zejména ke k tomu, že na rozvoj člověka mají vliv oba faktory. Kraus tvrdí, že jedince ovlivňuje kromě prostředí také výchova, dědičnost, a také aktivita, kterou jedinec vykonává (1999, s. 9). Někteří autoři rozlišují, na které skutečnosti má větší vliv prostředí, a na které naopak dědičnost. Současní autoři se však shodují, že na jedince působí oba faktory. Zastávají názor, že skutečnost je do určité míry založena na genetickém základu, vlivem faktorů během života se však její projevy tlumí, nebo naopak zesilují. Hamer a Copeland tvrdí, že vliv prostředí lze zaznamenat ve vývoji myšlení, kdy se podílí na utváření způsobu myšlení, jeho využití v dané situaci, ale také v řeči, kterou při něm používáme (2003, s. 163). Naopak Vágnerová uvádí, že geny jsou podmíněny vlastnosti, avšak prostředí jejich projevy posiluje, oslabuje, anebo jinak mění (Vágnerová in Matějček, 1999, s. 103). Dále tvrdí, že každá vlastnost je prostředím ovlivnitelná do jisté míry (Vágnerová in Matějček, 1999, s. 105). Hamer a Copeland připouští možný vliv prostředí také na vyhledávání nových zážitků (2003, s. 44). Dle autorky práce jsou tyto skutečnosti ovlivněny oběma faktory, některé jsou více ovlivněny geny, za tyto považuje zejména vlastnosti a temperament, na jiné má velký vliv prostředí, například vzorce chování. Geny i prostředí, ve kterém jsme se v minulosti nacházeli nebo se v současnosti nacházíme, ovlivňují mnohé aspekty našeho života. Projevy obou těchto faktorů můžeme spatřovat

již od dětství. Matoušek uvádí, že dítě se narodí s určitým genetickým základem, ten má později vliv na vztahy mezi ním a rodiči (2003, s. 94). Dle názoru autorky se tato skutečnost může projevit zejména v obdobích vzdoru, kdy se dítě přirozeně snaží prosadit. Dědičnost se může projevit také ve schopnostech a dovednostech, které dítě během svého vývoje získává. Na dítě možné působit tak, aby dosáhlo svého maxima, zároveň ale není možné dosáhnout vyššího stupně, než je dítěti geneticky dáno (Peřivová in Neckář, 2009, s. 23). S tímto tvrzením souhlasí také Vágnerová, která dále dodává, že pro to, aby bylo dosaženo co nejvyššího rozvoje dítěte je třeba, aby byl vliv prostředí na dítě přiměřený. U dítěte se může negativně projevit nedostatečné rozvíjení jeho osobnosti, ale také přílišná snaha vliv genetiky omezit v co největší míře. Při nedostatečném rozvíjení dítěte pravděpodobně nedosáhne takové úrovně schopností a dovedností, které by dosáhlo v podnětném prostředí, přílišné přetěžování dítěte se však může projevit také negativně (Vágnerová, 2012, s. 17).

Prostředí a geny na nás v průběhu života nepůsobí stejně. Hamer a Copeland považují za dobu, kdy má na jedince největší vliv prostředí dětství, později se podle nich naopak projevují geny (2003, s. 83). Tohle tvrzení potvrzuje také Kraus a Poláčková, kteří dále uvádí, že člověk v raném věku přijímá dění kolem sebe mnohem více, než je tomu později. Člověk se poté i přes to, co se naučil v pozdějším věku, chová podle zásad, které si osvojil během raného dětství (Kraus, Poláčková, 2001, s. 104). Mnohé vlivy si neuvědomujeme, u některých na jejich působení v průběhu života zapomeneme, mají však i nadále vliv na naše další jednání a myšlení.

Prostředí na jedince může působit různým způsobem. Kraus a Poláčková rozlišují tři typy vlivu prostředí, a to podpoření jedince nebo bránění mu v jeho jednání, formování jednání a vyvolávání určitého jednání pomocí předjímání (2001, s. 105). Tyto typy vlivu můžeme aplikovat na všechny druhy prostředí.

Kraus tvrdí, že prostředí, ve kterém se jedinec nachází, na něj působí v mnohem větší míře, než si myslíme (1999, s. 15). Na základě názorů autorů lze předpokládat, že míra vlivu prostředí a genetiky se odvíjí od skutečnosti, na kterou působí. V současnosti nelze s jistotou říci, čím je daná skutečnost ovlivněna, předpokládá se však, že některé jsou více ovlivnitelné prostředím, jiné jsou z větší části vrozené.

3.3 Sociální prostředí a užší sociální prostředí

Jak jsme již zmínili, sociální prostředí je systém určitých sociálních vazeb. Sociální prostředí tvoří lidé, kteří jsou ve vzájemném vztahu. V literatuře se můžeme setkat s pojmem přirozené

sociální prostředí. Nalezneme jej v § 3 Zákona o sociálních službách, jedná se o rodinu a další blízké osoby (MPSV, 2017).

Dalšími pojmy, které se k tomuto tématu váží, jsou užší a širší sociální prostředí. Tyto termíny popsal Kraus, mezi užší sociální prostředí podle něj patří vrstevníci, známí, studijní skupiny. Do širšího sociálního prostředí poté zahrnuje světovou populaci a společenství kontinentů (Kraus, 1999, s. 21). Užší sociální prostředí by poté mohlo zahrnovat rodinu, přátele, školní třídu, kolegy v zaměstnání. Celkový výčet prvků sociálního prostředí je obtížné určit vzhledem k odlišnosti každého jednotlivce. Každý člověk se setkává s jinými skupinami lidí, tvoří s nimi odlišné vazby. V prostudované literatuře není tohle téma blíže rozpracováno. Na jedince působí oba typy sociálního prostředí. Na každého jednotlivce však jednotlivé prvky užšího i širšího sociálního prostředí působí jinou měrou. Tato skutečnost může záviset na mnoha faktorech, jedním z nich je však to, jak velkou část života na něj tento prvek působí, ale také na intenzitě jeho působení.

Některé sociální skupiny na jedince působí více v období dětství a dospívání, jiné získávají na intenzitě až v pozdějších obdobích života. Příkladem sociálního prostředí, jehož vliv nabývá na intenzitě zejména v období dospívání, jsou dětské a mládežnické party a skupiny. Ty mají vliv na jedince zejména v období jeho osamostatňování se od rodiny.

Na počátku života je však pro člověka velmi důležité vůbec první sociální prostředí, ve kterém se dlouhodobě nachází, a která na něj intenzivně působí. Tímto prostředím bývá obvykle rodina, ta je také nejdůležitějším sociálním prostředím z hlediska této práce, proto se jí budeme zabývat v následující kapitole.

3.3.1 Rodina a její vliv na jedince

Kraus a Poláčková tvrdí: „*Rodinu současnosti je možno považovat za institucionalizovaný sociální útvar nejméně tří osob, mezi nimiž existují rodičovské, příbuzenské nebo manželské vazby.*“ (2001, s. 78). Obvykle rozlišujeme rodinu nukleární a rozšířenou. V případě nukleární rodiny do ní řadíme manžele, pár nebo rodiče a jejich děti. Pár nemusí tvořit pouze muž a žena, ale také osoby stejného pohlaví. V případě rozšířené rodiny do ní řadíme také další příbuzné. Pokud jeden z rodičů v rodině chybí, pak ji nazýváme rodinou neúplnou. Budilová a Jakoubek rozlišují tři pojmy, které zahrnují všechny osoby, které danou rodinu tvoří. Odlišují rodinu nukleární, lokální příbuzenskou skupinu a širší příbuzenstvo. Nukleární rodina vzniká, pokud se páru narodí dítě. Pár nemusí tvořit manželé. Mezi lokální příbuzenskou skupinu řadíme sourozence obou partnerů a jejich rodiče. Širším příbuzenstvem

pak lze označit všechny osoby, se kterými máme společné předky (Budilová a Jakoubek, 2007, s. 33-35).

Dle názoru autorky má na jedince vliv také složení rodiny. Do jisté míry ovlivňuje jedince to, zda vyrůstá v rodině úplné, jestli jeden z rodičů v rodině chybí, nebo zda do rodiny přišel náhradní rodič. Všechny tyto skutečnosti dítě bere jako vzor, který se může projevit v jeho dalším životě a odrazit se například v tom, jak bude vypadat jeho budoucí rodina, až se osamostatní.

Rodina je obvykle prvním prostředím, které na dítě dlouhodobě působí. Vágnerová považuje rodinu za nejdůležitější sociální skupinu na vývoj dítěte. Má vliv na budoucí pohled dítěte na svět, který ho obklopuje, na společnost i sebe sama, působí na jeho chování a sebehodnocení (Vágnerová, 2012, s. 18 – 19). Dítě v rodině obvykle tráví většinu svého raného dětství. V této době přijímá informace ze svého okolí velmi intenzivně a poměrně nekriticky. Události a jevy, které ho obklopují, se projevují v jeho dalším životě, některé z nich si jedinec uvědomuje, jiné nikoliv. Působení jeho rodiny se promítá v jeho jednání a myšlení. Dle Procházky má rodina vliv na výchovu a socializaci dítěte také. Její působení se odráží ve vztahové rovině, na chování se k ostatním lidem, věcem a zvířatům, dále v materiální, kdy různorodostí podnětů ovlivňuje rozvoj dítěte, rodina také přímo i nepřímo ovlivňuje, do jaké společenské vrstvy se dítě zařadí, jakého dosáhne vzdělání, nebo jaké bude v dospělosti vykonávat zaměstnání. Rodina má také zásadní vliv na hodnoty, postoje, které bude zastávat a vzorce chování, které získá (Procházka, 2012, s. 102).

Na jedince má velký vliv výchova rodiny. Macek a Smékal však uvádí, že výchova neprobíhá pouze směrem z rodiče na dítě, ale interakce a ovlivňování je vzájemné (2002, s. 59). Na základě projevů dítěte rodič upravuje své výchovné postupy. Utváření osobnosti jedince je dána z velké části stylem výchovy. Dle autorky je pro dítě vychovávané autoritativním stylem obtížné se samostatně a sebejistě rozhodnout i v budoucnu. Lze předpokládat, že i v dospělosti bude mít tendence se ujišťovat o správnosti svého rozhodnutí u ostatních. Pokud bude mít dítě naopak velmi volnou výchovu, mohlo by se chovat velmi sebejistě i v případě, že jeho rozhodnutí nebude správné.

Jedinec má tendence ve stylu, kterým byl vychováván, přirozeně pokračovat. Dle Matějčka na výchovu v rodině působí mnoho faktorů zahrnujících zkušenosti rodičů z dětství, vztah k vlastním rodičům, dosavadní vývoj osobnosti, inteligence a vzdělání, hodnoty a postoje, které zastávají, ale také konflikty, napětí a úzkosti, které se ve vztahu k dětem vyskytují (1992, s. 60). Výchova jedince je tedy z velké části ovlivněna tím, co jeho

vychovatel (nejčastěji rodič) v rodině zažil v minulosti, do jisté míry jej však svým chováním ovlivňuje sám vychovávaný jedinec.

Lze tedy předpokládat, že rodina má zásadní, do jisté míry nenahraditelný význam v životě člověka. Její vliv na člověka působí celý život, i když působení rodiny v dětství má na jedince pravděpodobně větší vliv než v dospělosti. I nadále však má jedinec v případě, kdy se vztahy z nějakého důvodu nepřerušily, tendence se na svoji rodinu obracet.

3.4 Rozhodování a vliv prostředí na něj

Přijetí cizího dítěte do své rodiny je pro náhradní rodiče velkým krokem v jejich životě, který pravděpodobně ovlivní jak chod rodiny, tak všechny její členy. Proto je důležité, aby tento krok pečlivě zvážili. Před samotným přijetím dítěte tedy u náhradních rodičů dochází k rozhodování o mnoha skutečnostech v této oblasti. Důležitými faktory, které jsou pro ně rozhodující, mohou být skutečnosti, o jaké dítě by se chtěli starat, jaký typ péče je pro ně nejvhodnějším, ale zejména to, jestli jsou schopni o dítě pečovat. V této kapitole se tedy budeme zabývat tím, co to rozhodování je a co jej ovlivňuje.

V literatuře se můžeme setkat s různými definicemi rozhodování. Na základě většiny z nich jej lze chápat jako proces, kdy si vybíráme mezi dvěma a více alternativami. V průběhu života se člověk opakovaně dostává do situací, které jej nutí vybrat si mezi několika možnostmi. Proto, abychom si vybrali z těchto možností správnou variantu, je zapotřebí určitých předpokladů.

Sternberg uvádí pět skutečností, které jsou pro dosažení správného výsledku rozhodování důležité:

1. zvážení všech možných známých alternativ s tím, že možná některé další alternativy budou nepředvídatelné
2. využití maximálního množství dostupných informací s tím, že některé relevantní údaje by nemusely být dostupné
3. pečlivé, i když subjektivní zvážení potenciálních nákladů (rizik) a výnosů každé alternativy
4. pečlivá (ačkoli subjektivní) kalkulace pravděpodobnosti různých důsledků s tím, že jistota ohledně důsledků není možná,
5. maximální stupeň správného usuzování, které je založeno na zvážení všech výše uvedených faktorů (2002, s. 428).

I přes dodržení těchto zásad však ke správnému rozhodnutí nemusí dojít, snižuje se však pravděpodobnost vzniku rozhodnutí nesprávného. Naše rozhodování

však ovlivňují různé faktory, některé z nich si uvědomujeme, jiné na nás působí bez našeho vědomí.

Koukolík rozlišuje tři skutečnosti, které naše rozhodování ovlivňují, a to pocit hodnoty, míra nejistoty a sociální interakce. Faktor hodnoty je založen na systému odměn, které po správném rozhodnutí následují. S faktorem hodnoty souvisí také druhý aspekt, míra nejistoty, která se zvyšuje prodloužením doby mezi rozhodnutím a ziskem odměny, ale také mírou rizika, které rozhodnutí obnáší. Třetí, pro nás nejdůležitější faktor je vliv sociální interakce. Jedná se o vliv ostatních lidí na rozhodnutí daného jednotlivce. Koukolík uvádí vliv činů osob, charakteristik, celkového vzhledu a vzhledu jejich tváře (2016, s. 22-26). Vliv jednotlivých faktorů na naše rozhodování je zjevný. Nabízí se však otázka, jestli má některý z těchto aspektů na naše rozhodování větší vliv než ostatní. Dá se předpokládat, že vliv jednotlivých faktorů se odlišuje na základě povahy skutečnosti, o které rozhodujeme. Zároveň je třeba mít na paměti, že každý jedinec je individualitou, na kterou působí tyto faktory odlišnou měrou.

4 Výzkumné šetření

Předchozí kapitoly se zaměřovaly na popis náhradní rodinné péče u romských dětí, odlišnost romského etnika, motivy, které náhradní rodiče k jejich přijetí do rodiny vedou a na vliv prostředí na jedince a jeho rozhodování. Na teoretickou část práce navazuje výzkumné šetření, které se zabývalo vlivem užšího sociálního prostředí na náhradního rodiče a jeho vlivem na rozhodnutí romské dítě do své rodiny přijmout.

4.1 Cíl výzkumného šetření

Cílem výzkumného šetření bylo zjistit, jakým způsobem ovlivnilo užší sociální prostředí náhradní rodiče v rozhodování přijmout romské dítě do své rodiny. Výzkumné šetření bylo zaměřeno na období rozhodování, tedy před přijetím dítěte do rodiny. V souladu se stanoveným cílem byla stanovena hlavní výzkumná otázka a tři dílčí otázky:

HVO: Jak hodnotí náhradní rodiče vliv užšího sociálního prostředí na své rozhodnutí o přijetí romského dítěte do své rodiny?

DO1: Jaký vliv mělo užší sociální prostředí na motivy k přijetí dítěte romského původu?

DO2: Jaké situace ovlivnily rozhodnutí o přijetí dítěte romského původu?

DO3: Jakým způsobem ovlivnily informace z užšího sociálního prostředí rozhodnutí přijmout romské dítě do rodiny?

První dílčí výzkumnou otázku sytí tazatelské otázky 1-9, druhou dílčí výzkumnou otázku sytí tazatelské otázky 10-15, třetí dílčí výzkumnou otázku sytí tazatelské otázky 16-23.

1. Kdy jste začal/a uvažovat o náhradní rodinné péči?
2. Věděl/a jste hned, že máte zájem o dítě romského původu? Pokud ne, z jakého důvodu jste se pro tuto možnost rozhodl/a?
3. Koho a z jakého důvodu možnost přijmout romské dítě napadla jako prvního?
4. Jakým způsobem vás tento člověk ovlivnil?
5. Jaký názor měla rodina na možnost přijetí romského dítěte do vaší rodiny?
6. Jakou roli měli při rozhodování k přijetí dítěte romského původu vaši známí a rodina?
7. Jaké argumenty pro a proti přijetí romského dítěte rodina využívala?
8. Ovlivnily tyto argumenty vaši motivaci k přijetí romského dítěte?
9. Motivovala vás rodina nějakým způsobem?
10. Kdy jste se rozhodl/a k přijetí dítěte romského původu?
11. Při jaké příležitosti jste se k náhradní rodinné péči rozhodl/a?
12. Při jaké příležitosti jste se rozhodl/a poskytnout domov romskému dítěti?
13. Hovořil/a jste o svém rozhodnutí s někým z rodiny? Jaký měl na tuto záležitost názor?
14. Jaký vliv měl tento rozhovor na vaše rozhodnutí?
15. Utvrdila vás nějaká situace v tom, že vaše rozhodnutí je správné? Jaká?
16. Jakým způsobem jste se dozvěděl/a o možnosti náhradní rodinné péče pro děti romského původu?
17. Komunikoval/a jste o této možnosti s někým ve vašem okolí?
18. Jaké měli lidé z vaší rodiny informace o náhradní rodinné péči?
19. Jaké měla vaše rodina informace o náhradní rodinné péči u romských dětí?
20. Jaký vliv měly tyto informace na vaše rozhodnutí?
21. Měla rodina nějakou zkušenost s náhradní rodinnou péčí pro romské děti?
22. Ovlivnily vás nějakým způsobem informace a zkušenosti od ní při rozhodování o přijetí romského dítěte?
23. Ovlivnila vás zkušenost jiné rodiny s přijatým dítětem romského původu z vašeho okolí nebo rodiny? Pokud ano, jak?

4.2 Metoda výzkumného šetření

K získání dat bylo využito kvalitativního přístupu. Podstatou kvalitativního přístupu je dle Šedřové a Švaříčka sběr dat a následné tvoření hypotéz a závěrů (2007, s. 24). Pro získání informací bylo využito polostrukturovaného rozhovoru. Otázky byly

předpřipravené, v případě, že respondenti na otázku odpověděli již v předchozích otázkách, otázka byla vynechána, pokud bylo potřeba se na otázku doptat více, byla použita otázka, která předpřipravena nebyla.

4.3 Průběh výzkumného šetření a charakteristika respondentů

Respondenty byl jeden pěstoun, dvě pěstounky a jedna osvojitelka. Respondenti byli z různých míst České republiky. Tři respondenti byli majoritního původu, jedna respondentka byla romského původu. Respondenti měli v péči 1- 2 romské děti, které přijali postupně. Před tím, než se k přijetí dítěte do náhradní rodinné péče rozhodli, měli své biologické děti. Ve výzkumném vzorku nebyl nikdo, kdo by přijal romské dítě ještě předtím, než měl své vlastní děti. Všichni respondenti byli v době přijetí dítěte v manželském svazku. Všichni respondenti jsou z úplné rodiny.

Získávání respondentů probíhalo na základě oslovení organizací, které se náhradní rodinnou péčí zabývají, pěstouni byli osloveni přímou i nepřímou formou. Při oslovování organizací bylo obtížné pěstouny získat. Dle zaměstnanců nebylo možné pěstounům informace o uskutečnění šetření předat z důvodu ochrany klientů. Z oslovených organizací kladně reagovala pouze jedna. Ostatní respondenti byli osloveni přes webové stránky, které se této problematice věnují. Na základě informací, které byly zmíněny ihned při jejich oslovení, respondenti věděli, jakým tématem se výzkumné šetření bude zabývat.

S respondenty jsme se dohodli formou telefonické nebo e-mailové komunikace na čas a místě, kde bude rozhovor probíhat. Rozhovory se konaly dle domluvy s respondenty na místě v blízkosti jejich bydliště. Výběr byl ponechán na jejich preferencích, v případě, že bylo respondentům jedno, kde se bude rozhovor konat, jsme se na přesném místě dohodli až po setkání. Před začátkem samotného rozhovoru jsem se jim znovu představila, zopakovala účel rozhovoru a zajištění anonymity, stručně jsem je seznámila s tématem bakalářské práce. Požádala jsem je, zda bych si mohla rozhovor nahrávat. Respondenti s nahráváním souhlasili.

Z důvodu zajištění anonymity byli jednotliví respondenti označeni paní Anna, pan Michal, paní Jarmila a paní Monika, jména respondentů byla smyšlena.

Paní Anna má dvě dospělé biologické děti. v současné době má v pěstounské péči dva chlapce ve věku 4 a 2 roky. Oba chlapci jsou romského původu. Pan Michal má dvě starší biologické děti a jedno dítě romského původu v pěstounské péči. Dívku si osvojili, když jí byly 2 roky, v současné době ji mají v pěstounské péči 9 let. Paní Jarmila má čtyři dospělé biologické děti, v současné době se stará o čtyři děti v pěstounské péči, z toho jedno dítě je

romského původu. Paní Monika je romského původu, má dvě dospělé děti, v současnosti má v osvojení romské dítě ve věku 2 roky.

4.4 Analýza výsledků šetření

Pro zpracování dat bylo využito otevřené kódování. Rozhovory byly přepsány a poté rozděleny na kódy. Ty byly následně rozděleny do kategorií. Z uskutečněných rozhovorů vzniklo 9 kategorií. Části rozhovorů jsou označeny kurzívou a uvozovkami.

Kategorie 1: Touha mít doma děti

Prázdné hnízdo

Zdravotní důvody jako překážka

Touha mít hodně dětí

Tato kategorie se týká důvodů, které vedly pěstouny k úvahám o náhradní rodinné péči. U všech respondentů byla patrná touha starat se o děti. O přijetí dítěte formou náhradní rodinné péče začali respondenti uvažovat v různých fázích života. Paní Anna a pan Michal o náhradní rodinné péči uvažovali již na začátku vztahu s partnerem. Náhradní rodinná péče pro ně byla jednou z možností, kterou by mohli využít, pokud by se páru nenarodilo vlastní dítě. Naproti tomu paní Jarmila a paní Monika o náhradní rodinné péči uvažovaly až v době, kdy jejich biologické děti vyrostly. Paní Anna uvádí, že první úvahy o možnosti náhradní rodinné péče začaly již na začátku vztahu s manželem: *„Ještě před tím, než jsme se s manželem vůbec brali.... Co budeme dělat, kdybychom děti nemohli mít.“* Dále doplňuje další důvod k přijetí dítěte: *„Vždycky jsem říkala manželovi, že jsme chtěli pět svých, máme dvě své, víc už to zdravotně nešlo, jsme si říkali, pojďme si ten svůj životní cíl splnit touhle cestou, takže to byl taky jeden z mála impulzů.“* Také pan Michal začal o náhradní rodinné péči přemýšlet na základě touhy mít děti: *„Od začátku, kdy jsme se rozhodli mít děti, z důvodu dědičné choroby.“* Dále uvádí obtíže při zvládnutí těhotenství své manželky: *„...manželka strašně těžce snášela těhotenství, bylo jí blbě celých devět měsíců.“*

Paní Jarmila a paní Monika uvažovaly o náhradní rodinné péči až v době, kdy byly jejich biologické děti dospělé a domov opustily. Paní Jarmila se k náhradní rodinné péči rozhodla z důvodu pocitu prázdného hnízda: *„O pěstounské péči jsme s manželem začali uvažovat ve chvíli, když naše čtyři biologické děti dospěly, odstěhovaly se a doma nám zbyl poslední, tehdy osmiletý syn. Náš plný dům byl najednou prázdný, syn potřeboval partáka.“* Paní Monika se také pro náhradní rodinnou péči rozhodla z důvodu pocitu samoty: *„O náhradní*

rodinné péči jsme začali uvažovat v době, kdy byly naše děti odrostlé a zůstali jsme s manželem opět sami.“

Kategorie 2: Snaha pomoci dítěti

Nová šance pro dítě

Nedostatek pěstounů pro romské děti

Kategorie se zaměřuje na motivaci náhradních rodičů k přijetí romského dítěte. Rodiče v náhradní rodinné péči spatřovali příležitost pro dítě v možnosti žít plnohodnotný život běžného občana. Paní Anna na přijetí pohlížela jako na další šanci pro dítě: *„...příležitost dát můžeme a jak z toho to dítě vytěží, jak si ten život chce zařídit, tak to už je na něm, ale my mu chceme dát tu příležitost, že to může být i jinak.“* Také motivací pana Michala pro přijetí dítěte romského původu byla pomoc dítěti, které to potřebuje: *„Chtěli jsme dát šanci dítěti, které je nějakým způsobem znevýhodněné, ať už proto, že jde o romské dítě nebo proto, že by bylo třeba tělesně postižené.“* Rodiče cítili potřebu pomoci někomu, jehož život nezačal nejlépe.

Kategorie 3: Důležitost etnického původu

Přednost má konkrétní dítě

Šance pro každé dítě

Kategorie se zaměřuje na vliv etnika dítěte na přijetí dítěte náhradní rodinou. Pro žádného z respondentů nebylo etnikum primárně důležité, Respondenti si romské dítě cíleně nepřáli, ale tuto možnost si připouštěli. Paní Anna uvádí, že pro ni etnikum nebylo rozhodující: *„Ne. Jako nám to bylo jedno jaký etnikum v podstatě. Nikdy jsme neřešili, jestli bude dítě zelený, modrý, bílý, to jsme jako opravdu nikdy neměli potřebu řešit, ale s tou otázkou jsme se potkávali u příprav, ...“*

Pan Michal také uvedl, že pro něj etnikum nebylo důležité, od začátku neusiloval o přijetí romského dítěte, k této možnosti dospěl až během příprav na pěstounství: *„Ne, to jsme nevěděli, ale když jsme napsali do dotazníku, že nám nezáleží na etniku, tak co se dalo očekávat.“* Dále dodal: *„My jsme s tím tak nějak od začátku počítali, že tahle možnost je, protože jsme do dotazníku uvedli, že nám na etniku nezáleží.“* Paní Jarmila uvedla, že ani ona o romském dítěti primárně neuvažovala, etnikum dítěte pro ni ale nebylo důležité: *„Ne, vůbec jsme o původu dítěte neuvažovali ani jsme primárně romské dítě nechtěli, bylo nám to jedno.“*

Na stejných odpovědích se shodli rodiče majoritního etnika, kteří byli k přijetí dítěte tolerantní. Paní Monika odpověděla, že o možnosti přijmout romské dítě uvažovala z důvodu svého původu a také toho, že získání dítě romského původu do péče je pravděpodobnější, pokud zájemci neuvvedou požadavky ohledně etnika dítěte. *„Měli jsme zájem o romské dítě,*

protože jsme sami romského původu. Navíc pravděpodobnost získání romského dítěte je větší, než dítěte bílého.“

Pro paní Annu a paní Jarmilu byl důležitý okamžik, kdy poprvé dítě spatřily. Také na základě vzhledu dítěte se k přijetí rozhodly. Rozhodnutí tedy ovlivnil i první dojem, který z dítěte měly. Paní Anna odpověděla: „... *kluk se nám podle fotky líbil, dítě se vám líbí nebo nelíbí. Takže ten se nám líbil, a vůbec jsme neuvažovali o tom, jaký je etnikum. A u toho druhého chlapečka, tam nám řekli, že mají chlapečka, který má návrh na ústavní péči, že prostě nejsou pěstouni, kteří by si ho vzali.“* Paní Jarmila odpověděla velmi podobně: „*Rozhodla jsem se ihned, jakmile nám ukázali na Krajském úřadě malou černou šmouhu, špatně ofocenou fotku na nekvalitním papíře.“*

Motivace k přijetí dítěte romského původu se tedy u náhradních rodičů z počátku nevyskytovala. Pouze paní Monika měla primárně motivaci přijmout dítě romského původu z důvodu svého etnika, je tedy možné, že touha po přijetí romského dítěte je u romských žadatelů častější, než u majority.

Kategorie 4: Nápad přijmout romské dítě

Nabídnutí romského dítěte

Příprava na pěstounskou péči

Vlastní touha po romském dítěti

Tato kategorie pojednává o tom, kdo myšlenku o přijetí náhradního dítěte v rodině vyslovil. Pokud náhradní rodiče začali nad péčí o romské dítě uvažovat až na základě vlivu někoho jiného, otázky směřovaly právě na ovlivnění jejich úvah touto osobou nebo osobami. Tato kategorie navazuje na předchozí, ve které se osvětlovaly důvody, které k přijetí dítěte vedly. Tato kategorie se zabývá původem těchto myšlenek v okolí náhradních rodičů. Paní Jarmilu, paní Annu i pana Michala myšlenka přijmout romské dítě nenapadla, pouze přistoupili na možnost romské dítěte přijmout. Na možnost, že budou vybídnuti k přijetí romského dítěte, byli přivedeni osobami, které nebyly součástí jejich rodiny. Paní Monika si romské dítě přála. Paní Anna odpověděla, že přijetí romského dítěte si primárně nepřáli: „*Nás to jako nenapadlo. Nám bylo romský dítě nabídnuté.“* Pan Michal uvedl, že na možnost přijetí romského dítěte byli od počátku, kdy se pro náhradní rodinnou péči rozhodli, připravováni. „*Ovlivnila nás příprava pěstounů, kterou jsme měli pod naší doprovodnou organizací. Ti nás po celou dobu na tuto možnost připravovali.“* Paní Jarmila také uvedla, že na možnost přijmout romské dítě přistoupila až v závislosti na nabídce dětí do péče: „*Tím, že jsme nespecifikovali v našich požadavcích na dítě etnikum, zjistili jsme, že je chlapec romský až ve*

chvíli, kdy pro nás dítě vytipovali. „Paní Monika uvedla, že možnost přijmout romské dítě je s manželem napadla samotné. „*Tato možnost napadla jako první mě a mého manžela...*“ Neromští náhradní rodiče o romské dítě neusilovali, ale byli tolerantní k možnosti přijetí romského dítěte. Oproti tomu romská osvojitelka k romskému dítěti tíhla více než rodiče majoritního etnika.

Kategorie 5: Vliv rodiny na rozhodování přijmout romské dítě

Oznámení až po přijetí

Myšlenky na negativa

Podpora v přijetí dítěte

Tato kategorie objasňuje, jakým způsobem se rodina náhradních rodičů podílela na jejich rozhodnutí. Otázky se týkaly toho, jestli byla rodina o úvahách informována o rozhodnutí a jakým způsobem spolurozhodovala o přijetí dítěte. Pan Michal i paní Anna se o názory svých rodin nezajímali, neměli potřebu tuto informaci s rodinou před přijetím dítěte sdílet. Rodiny tedy jejich rozhodnutí pravděpodobně neměly možnost nějakým způsobem ovlivnit. Paní Anna uvedla, že o rozhodnutí přijmout romské dítě se s rodinou neradili, a jejich názory pro ně nebyly příliš důležité: „...*vlastně záleží na nás s manželem, co my vlastně chceme, a že okolí nám je úplně jedno.* ...“ Pan Michal také uvádí, že na jejich rozhodnutí příbuzní vliv neměli: „*Určitě jsme to před nimi netajili, ale neměli*“. Paní Jarmila odpověděla, že rodině své rozhodnutí oznámila až ve chvíli, kdy bylo přijetí dítěte jisté: „*Roli neměla rodina ani známí žádnou. Ve chvíli, kdy nám oznámili, že pro nás mají romského kluka, oznámili jsme to okolí a rodině.*“ Paní Jarmila záležitost nekonzultovala s celou rodinou, ale pouze se sestrou, která měla stejný názor na přijetí romského dítěte jako ona. „...*ona, stejně jako my, nemá s jiným etnikem žádný problém, jen jsme rozebrali to, že jsou okolnosti, za jakých bychom dítě nepřijmuli. A to v případě, že bychom bydleli v romské lokalitě, v případě, že nám bude rodina dítěte "tábořit" před domem nebo v případě, kdy by bylo dítě naprosto nevzdělavatelné, což nesouvisí s etnikem, ale s naší odvahou.*“ Respondenti s rodinou před přijetím dítěte s rodinou na tohle téma vůbec nediskutovali. Rodině tuto informaci sdělili až po samotném rozhodnutí. Naopak paní Monika uvedla, že s rodinou ohledně přijetí dítěte komunikovala: „*Hodně jsme o této možnosti společně mluvili. Nebylo pro nás ani tak důležité, že dítě je romské, ale proto, nevíme, jakou mělo minulost.*“ Rodina od začátku nebyla proti. „*Rodina říkala, ať to zkusím, nejvíce mne motivovali rodiče, kteří chtěli, abych si svůj sen splnila.*“ Dále doplňuje: „*Později mne nepřímo motivovali také příbuzní, kteří dítě v pěstounské péči měli, celou dobu mě podporovali a byli mi po celou dobu nápomocni.*“

Z odpovědí vyplývá, že pro paní Anna, paní Jarmila i pan Michal se pro romské dítě rozhodovali bez většího přičinění rodiny, informace o přijetí dítěte rodině oznámili až poté, co se rozhodli. Paní Monika o přijetí dítěte s rodinou předem diskutovala, nikoliv však z důvodu etnika dítěte, ale z důvodu jeho minulosti, jelikož respondentka nezaznamenala nátlak z hlediska etnika dítěte.

Kategorie 6: Reakce rodiny na přijetí romského dítěte

Nadšení z nového člena

Přijaté dítě jako důvod k obavám

Překvapení ze vzhledu dítěte

Kategorie vypovídá o ohlasech rodiny na informaci o přijetí romského dítěte. Navazuje na předešlou kategorii zabývající se vlivem rodiny. Paní Anna uvedla, že rodina s jejich rozhodnutím neměla problémy: *„Děda jako chlap neřeší a babička, která je forma hlídání, té jsme to oznámili, a ta byla nadšená.“* Dále doplnila reakci prarodičů. *„...prarodiče, těm to bylo v podstatě jedno.“* Poté mluvila o prababičce ještě jednou v souvislosti s údivem, který se u ní objevil po rozhodnutí *„... Kdo tam jakoby s tím ne bojoval, ale ta stará škola prababička, on je nějaký tmavej...“*. O rodině vypověděla, že rodina se nezaměřuje na původ a vzhled dotyčného: *„U nás v rodině nikdo neřeší, jestli je dítě bílý, černý, zelený.“* Respondentka tedy předpokládala, že etnikum nebude pro její rodinu důležité. Rodina paní Jarmily se snažila respondentce rozhodnutí rozmluvit. Spoléhala také na to, že rodina bude stejného názoru na základě společného zájmu pomáhat. Paní Anna odpověděla, že rodině informaci o rozhodnutí k přijetí dítěte řekla až později, jak jsme zmiňovali, viz výše. Dále doplňuje: *„My tohleto řešíme jenom s manželem a rodině oznamujeme, že jsme se rozhodli přijmout další dítě, rodina ví, jací jsme, takže tam jsme všichni vždycky souhlasili“*. Motivaci lze spatřit ve snaze rodiny pomoci ostatním: *„My jsme všichni postižení tím, dělat nějaký dobro pro ten svět, nesobeckost, a když máte prostor, tak nemusíte řešit, jestli ano nebo ne.“* Paní Jarmila uvedla, že rodina nebyla pro přijetí romského dítěte. *„Rodina nebyla nadšená, zejména rodiče se obávali problémů, které toto etnikum provází. Nicméně to naše vztahy nijak neovlivnilo.“* dále uvádí, že obavy rodiny měly za následek snahu respondentku varovat: *„Rodina nás nijak nemotivovala, naopak“*. V předchozí kategorii respondentka uvedla, že rozhovor ohledně přijetí dítěte realizovala pouze se sestrou, která měla stejný pohled na romské děti jako ona. Paní Monika otázku komentovala takto: *„Rodiče měli z přijetí dítěte obavy, protože jsme nevěděli, odkud dítě pochází a co si prožilo, nehrálo zde však roli*

etnikum.“. U této respondentky nebyl důležitý romský původ dítěte, ale předchozí období života dítěte, které jej mohlo negativně ovlivnit.

Kategorie 7: Situace ovlivňující přijetí romského dítěte

Mnoho odložených dětí

Ujasnění podmínek

Stýkání se s romským dítětem

Kategorie se zabývá otázkou vlivu situací vzniklých v rodině respondentů, které souvisely s budoucím přijetím romského dítěte. Paní Anna uvedla, že ji v rozhodnutí o náhradní rodinné péči dovedl rozhovor s manželem a rodinou ohledně odložených dětí: *„Dělala jsem na novorozencích a spousta dětí tam šla do rodin ...Takže mi to přišlo strašný. Další zamyšlení nad tím, jestli přivádět na svět další děti. Taky proto jsme na základě rozhovoru o náhradní rodinné péči začali přemýšlet...všechny mimina se chtějí mazlit. Všechny děti chtějí mít mámu tátu...“* Pan Michal výše uvedl, že o náhradní rodinné péči začali uvažovat na základě obtíží v těhotenství, rodina na jejich rozhodování vliv neměla. Paní Jarmila odpověděla, že částečně na ni měl vliv rozhovor se sestrou: *„...hovořili jsme o tom s mojí sestrou. Ona, stejně jako my, nemá s jiným etnikem žádný problém, jen jsme rozebrali to, že jsou okolnosti, za jakých bychom dítě nepřijmuli, a to v případě, že bychom bydleli v romské lokalitě, v případě, že nám bude rodina dítěte "tábořit" před domem nebo v případě, kdy by bylo dítě naprosto nevzdělavatelné, což nesouvisí s etnikem, ale s naší odvahou.“* Paní Monika uvedla, že největší vliv na ni měly setkání s příbuznými, kteří měli v péči romskou dívku: *„Asi nejvíc mě v rozhodnutí ovlivnilo to, že za námi občas jezdili příbuzní s romskou holčičkou“.* Kromě pana Michala tedy na respondenty rodina působila na základě rozhovorů a přímého styku s romským dítětem.

Kategorie 8: Vliv informací a zkušeností rodiny s Romy

Výzva k přijetí

Osobní zkušenost překážkou

Soustředění se na konkrétní dítě

Tato kategorie souvisí s kategorií 7, která pojednává o situacích ovlivňujících přijetí dítěte, tato kategorie se naopak zaměřuje na informace a zkušenosti rodiny v této problematice. Paní Anna zkušeností okolí využila k předejití problémům, kterými si známi prošli. Paní Anna uvedla, že ji zkušenosti negativně neovlivnily, naopak posílily její snahu se pokusit problémům předejít: *„My nejsme s manželem tak ovlivnitelní, abychom se nechali okolím zvíkat. My spíše čerpáme ty informace a bereme to jako zkušenost. Řeknem, jo, hele tadyhle se jim to nedaří, pojďme zkusit něco takovýho, aby se nám to nemuselo stát. Víme,*

kde máme telefonovat, víme, že jsou psychologové, poradny a lidé, kteří vám poradí“. Dále odpověděla: *„Přemýšlíte, jestli to dítě bude po tatínkovi nebo jestli bude mít to štěstí a bude mírnejší po té mamince, my nevíme, co tomu dítěti přinesly drogy a alkohol, který ta maminka užívala v těhotenství, to se všechno ukáže, a každý dítě je jiný.“*

Pan Michal výše uvedl, že rodina své zkušenosti k ovlivnění rozhodnutí nevyužívala.

Paní Jarmilu ovlivnila zkušenost jejího manžela na základě jeho nechuti romské dítě přijmout. Uvedla, že manžel měl negativní zkušenost s Romkou. *„...manžel měl v prvním manželství za ženu Romku, takže paradoxně to byl on, kdo nebyl úplně nakloněn romskému etniku, a to z důvodu osobních špatných zkušeností.“* U paní Moniky měl vliv její původ, na základě něhož ji rodina od přijetí romského dítěte neovlivňovala. Paní Monika odpověděla: *„Jelikož jsme sami Romové, víme, že ne všichni Romové jsou stejní. Nepřemýšleli jsme nad tím, jestli bude dítě bílé nebo Rom, v obou etnicích jsou lidé, kteří se chovají lépe a lidé, kteří se chovají hůř. Nikomu z rodiny na barvě pleti nezáleželo.“*

Kategorie 9: Zkušenosti rodiny s náhradní rodinnou péčí

Zkušenosti od známých jako příprava

Nová zkušenost pro všechny

Tato kategorie se zabývá vlivem zkušeností rodiny s náhradní rodinnou péčí na přijetí romského dítěte. Na rozhodnutí rodičů mohou mít kromě zkušeností s Romy vliv také zkušenosti s poskytnutím náhradní rodinné péče. Dvě respondentky věděly o rodině, která náhradní rodinnou péčí zažila. Rodina paní Anny měla zkušenost s náhradní rodinnou péčí prostřednictvím známé. Respondentka uvádí: *„Oni měli informace, protože moje mamka měla spolužačku, která adoptovala romského chlapečka, dětství bylo hezké, potom přišla puberta a vztahy přestaly fungovat a samozřejmě klukovi bylo dvacet a s tou rodinou, která ho vychovala se rozešel. Věděli jsme tyhle informace, přesto jsme se do toho rozhodli jít...“.* Tato zkušenost tedy měla na respondentku pozitivní dopad. Paní Monika uvedla: *„Příbuzní měli zkušenost s náhradní rodinnou péčí romského dítěte od svých přátel, kteří vychovávali romskou dívku, a vše probíhalo hladce.“* Tato zkušenost respondentku k přijetí dítěte nabudila.

Naopak rodina pana Michala zkušenosti s náhradní rodinnou péčí romských dětí neměla, respondent odpověděl takto: *„S romským dítětem jsme mimo doprovodnou organizaci jediná.“*

I paní Jarmila řekla, že její rodina zkušenosti s náhradní rodinnou péčí neměla: *„Rodina s náhradní rodinnou péčí žádné předchozí zkušenosti neměla.“* Dále uvádí, že předem informace o pěstounské péči oni ani zbytek rodiny neměl: *„Informace o pěstounské*

péči u romských dětí jsme neměli žádné, považovala jsem a považuji dodnes za důležité informace o dítěti a je jedno, o jaké etnikum se jedná.“

4.5 Závěry z výzkumného šetření

Před uskutečněním výzkumného šetření byly zvoleny tři dílčí výzkumné otázky a jedna hlavní výzkumná otázka.

Hlavní výzkumná otázka zněla (HVO): Jak hodnotí náhradní rodiče vliv užšího sociálního prostředí na své rozhodnutí o přijetí romského dítěte do své rodiny?

Dílčí výzkumné otázky byly následující:

DVO1: Jaký vliv mělo užší sociální prostředí na motivy k přijetí dítěte romského původu?

DVO2: Jaké situace ovlivnily rozhodnutí o přijetí dítěte romského původu?

DVO3: Jakým způsobem ovlivnily informace z užšího sociálního prostředí rozhodnutí přijmout romské dítě do rodiny?

K první dílčí otázce se vázaly kategorie Touha mít doma děti, Snaha pomoci dítěti, Nápad přijmout romské dítě a Důležitost etnického původu. Ke druhé dílčí otázce se vázaly kategorie Situace ovlivňující přijetí romského dítěte a Vliv rodiny na rozhodování přijmout romské dítě a Reakce rodiny na přijetí romského dítěte. Ke třetí dílčí otázce se vázaly kategorie Vliv informací a zkušeností rodiny s Romy a Zkušenosti rodiny s náhradní rodinnou péčí. Hlavní výzkumnou otázkou poté sytila kategorie Vliv rodiny při rozhodování přijmout romské dítě.

DO1: Jaký vliv mělo užší sociální prostředí na motivy k přijetí dítěte romského původu?

Motivací paní Anny a pana Michala bylo pomoci dítěti, které to potřebuje. Tvrzení odpovídaly Vančákové, která uvedla jako jeden z důvodů touhu pomoci dítěti (2008, str. 12).

Paní Anna, paní Jarmila a pak Michal původně v plánu přijmout romské dítě neměli, s touto možností však počítali. O přijetí romského dítěte tedy začali intenzivně přemýšlet až ve chvíli, kdy pro ně bylo dítě vybráno. Jejich přáním nebylo přijmout romské dítě, ale byli tolerantním i k jinému etniku. Dle názoru autorky je tedy na základě výsledků u náhradních rodičů majoritního etnika větší pravděpodobnost, že byli tolerantní k etniku, než že romské dítě cíleně chtěli. Paní Monika o romské dítě měla zájem již od počátku, i když nebyla proti žádnému etniku. Ve výzkumném šetření na motivaci k přijetí romského dítěte mělo vliv etnikum, kterého je náhradní rodič. Respondenti majoritního původu byli k etniku tolerantní, romské dítě si však nepřáli, respondentka romského původu měla o dítě tohoto původu od prvopočátku zájem.

Žádný z respondentů neuvedl, že by myšlenka náhradní rodinné péče vzešla od jiného z členů rodiny, než od nich nebo manžela. Vliv na motivy k přijetí romského dítěte měli zejména manželé navzájem. Paní Anna, paní Jarmila, i pan Michal se rozhodli nejprve s partnerem, až poté oznámili tuto skutečnost rodině. Paní Monika o skutečnosti mluvila s rodinou, na motivy paní Moniky mělo velký vliv to, že znala rodinu s romským dítětem, díky známosti s ní ji náhradní rodinná péče zaujala. Skutečnost, že paní Monika záležitost konzultovala s rodinou, mohla souviset s tím, že je romského etnika a je tedy více zvyklá na sdílení informací se svou rodinou. Tato skutečnost souvisí s tvrzením Cohl o větším sdílení Romů s rodinou (2009, s. 25). U paní Anny mělo na rozhodnutí k přijetí dítěte vliv rodiny to, že celá rodina je zvyklá předávat dobro. Zde tedy můžeme usuzovat, že počátek motivace mohl vzniknout na základě této skutečnosti. Tato skutečnost odpovídá tvrzení, že rodina má vliv na hodnoty, které jedinec zastává (Procházka, 2012, s. 102). Paní Jarmila mluvila o přijetí dítěte pouze se svou sestrou, která měla na přijetí dítěte stejný názor. Na základě tohoto zjištění je možné usuzovat, že s rodinou o tomto tématu nehovořila z obavy, že by se v této záležitosti s rodinou neshodli. Paní Anna na základě znalosti své rodiny předpokládala, že rodina přijme dítě bez obtíží. Na paní Jarmilu a paní Moniku mělo vliv to, že je vlastní děti již opustily a měly pocit samoty. Vliv rodiny zde lze spatřit právě u dětí, jejichž přirozený vývoj a osamostatnění se měly za následek potřebu respondentek prázdné místo po vlastních dětech nahradit.

DVO2: Jaké situace ovlivnily rozhodnutí o přijetí dítěte romského původu?

Paní Annu ovlivnil rozhovor s rodinou o její bývalé práci zdravotní sestry na novorozeneckém oddělení, které ji přivedlo na myšlenku, že by možná bylo lepší pomoci dítěti, které už na světě je, než do něj přivádět další vlastní děti. Tato skutečnost opět mohla souviset s potřebou konat dobro, ke které byla od dětství vedena. Paní Anna také odpověděla, že rodina věděla, jací jsou, proto s nimi souhlasila. Tuto skutečnost potvrzují Macek a Smejkal, kteří si myslí, že členové rodiny se ovlivňují vzájemně (2002, s. 59). Pro pana Michala bylo důležitou situací při rozhodování jednak onemocnění dědičnou chorobou, ale také obtíže manželky v předchozích těhotenstvích, na základě vzájemné domluvy se tedy k přijetí dítěte rozhodli. Na paní Jarmilu měl vliv rozhovor se sestrou, díky němuž si ujasnila podmínky, za kterých je romské dítě ochotna přijmout. Respondentka se tedy nenechala výrazně ovlivnit přímo v rozhodnutí romské dítěte přijmout, situaci konzultovala zejména kvůli zdravému vývoji dítěte a jeho psychické pohodě. Touto situací jsme se již podrobněji zabývali v závěru k první dílčí otázce. Paní Jarmila uvedla, že ji rodina od přijetí romského dítěte odrazovala, tyto informace přijala, ale na její

rozhodnutí neměly vliv. Z důvodu negativní reakce na své rozhodnutí vyhledala sestru, se kterou ovšem neřešila otázky týkající se původu dítěte, ale především zdravotní stránku, zde tedy můžeme nalézt převládající obavy. Paní Moniku ovlivnily návštěvy příbuzných s romskou dívkou v pěstounské péči. Lze tedy souhlasit s tvrzením Bubleové, že na přijetí dítěte může mít vliv inspirace rodinou z okolí (2014, s. 12 - 14). Tohle ovlivnění pravděpodobně nebylo od členů rodiny cílené. Paní Moniku rodina intenzivně motivovala v dosažení jejího cíle. Paní Anna také uvedla, že vliv měl rozhovor s prababičkou, která se podivila nad tím, že má dítě tmavší barvu pleti. Proto jí zatajili, že se jedná o romské dítě, lze usuzovat, pravděpodobně z obavy nad její další negativní reakcí. U pana Michala nenastala žádná situace z širší rodiny, která by rozhodnutí ovlivnila. Tento respondent má romské dítě v péči nejdéle, proto je možné, že jej nějakým způsobem rodina ovlivnila, ale působila na něj nevědomě, nebo se již paměťová stopa o této situaci vytratila.

DVO3: Jakým způsobem ovlivnily informace z užšího sociálního prostředí rozhodnutí přijmout romské dítě do rodiny?

Informace, které rodina měla a její zkušenosti náhradní rodiče ovlivnily do určité míry. Informace o náhradní rodinné péči měly kromě rodiny pana Michala vliv rodiny všech zbylých respondentek. Tyto informace použila k negativnímu ovlivnění pouze rodina paní Jarmily. Na základě odpovědi se jí pravděpodobně odrazováním a varováním snažili ochránit před zklamáním. Členové rodiny paní Anny a paní Moniky jim své obavy a informace sdělili, ale neodrazovali je. Paní Monika s rodinou ještě před rozhodnutím komunikovala ohledně tohoto tématu, paní Anna se informacemi rodiny zabývala až po přijetí dítěte, jelikož se rozhodovali s přítelem sami. Zkušenosti a informace členů rodiny si vyslechla, ale uvažovala zejména nad tím, jak obtížím, které u jiných rodin nastaly, předejít. Pojala tuto skutečnost jako výzvu, varování rodiny ale přijala v tom ohledu, že se snažila vyvarovat chyb, na které byla upozorněna. Paní Monika se shodla s odpovědí paní Anny a paní Jarmily v tom, že každý člověk je jiný, a předem se nepozná, jaký v budoucnu bude. Paní Moniku ovlivnila zkušenost i informace od příbuzných, kteří měli v péči romské dítě kladně. Z informací, které jim byly rodinou předloženy, se respondenti rozhodli využít a vyvarovat se jim, důležitější pro ně však bylo dítě samotné, nikoliv to, že je romského původu. Pouze paní Jarmilu se snažilo prostředí odradit. Pan Michal a paní Anna o svém rozhodnutí rodině neřekli, je možné, že by na počátku rozhodování reagovala podobným způsobem. Paní Moniku rozhovory s příbuznými naopak motivovaly. Dle autorky je u rodiny majoritního etnika častější obava z jiného etnika nebo všeobecný negativní postoj k Romům na základě vžitých předsudků.

HVO: Jak hodnotí náhradní rodiče vliv užšího sociálního prostředí na své rozhodnutí o přijetí romského dítěte do své rodiny?

Paní Anna, pan Michal a paní Jarmila se shodli na tom, že rodina vliv na jejich rozhodnutí neměla. Paní Monika vliv rodinného prostředí na své rozhodnutí potvrdila. Paní Anna uvedla, že reakce rodiny pro ni nebyla důležitá. Důležité pro ni bylo to, že se shodli s manželem. Paní Anna rodině o své rozhodnutí předem neřekla. Pan Michal také uvedl, že širší rodina na rozhodnutí neměla vliv, před rodinou však nic netajili. Paní Jarmila odpověděla, že o přijetí dítěte řekli rodině až v době, kdy už byli zcela rozhodnutí. Dle jednání paní Anny, paní Jarmily a pana Michala je patrné, že se u nich objevily obavy z negativní reakce své rodiny nebo ze snahy je od jejich rozhodnutí odradit. Paní Anna o svém rozhodnutí mluvila se svojí sestrou, která byla stejného názoru. S rodinou, která má na náhradní rodinnou péči odlišný názor, své rozhodnutí nekonzultovala. Tohle tvrzení vypovídá o vztazích v rodině, které mezi sebou jednotliví členové mají. Pokud by byl názor respondentky rodinou podporován, pravděpodobně by s nimi o přijetí dítěte mluvila ještě předtím, než přijetí uskutečnila. Paní Monika o této možnosti s rodinou komunikovala, rodina ji v jejím rozhodnutí podporovala. Paní Anna a pan Michal odpověděli, že jejich rozhodování rodina neovlivnila, je možné, že na ně rodina působila nevědomě. Výzkumné šetření bylo zaměřeno na období před přijetím dítěte náhradními rodiči do své rodiny. Je však pravděpodobné, že rodina na ně v tomto ohledu působila ještě před tím, že o náhradní rodinné péči začala uvažovat. Z odpovědi paní Anny, která uvedla, že celá rodina má potřebu pomáhat ostatním lze usuzovat, že rodina na přijetí romského dítěte do péče mohla mít vliv ještě před tím, než nad ní začala skutečně uvažovat. Lze tedy souhlasit s tvrzením Vágnerová, dle které má rodina vliv na budoucí chování (Vágnerová, 2012, s. 18 – 19). Dosud nebyl realizován výzkum, který by se touto problematikou zabýval.

Závěr

Cílem práce bylo popsat a zanalyzovat náhradní rodinnou péči u romských dětí a popsat její specifika a na základě výzkumného šetření zjistit, jaký vliv mělo užší sociální prostředí na rozhodnutí náhradních rodičů k přijetí dítěte romského původu.

První kapitola se věnovala náhradní rodinné péči se zaměřením na osvojení a pěstounskou péči. Dále se zabývala specifiky náhradní rodinné péče u romských dětí. Poté se věnovala také důvodům, které poskytovatele náhradní rodinné péče k přijetí dítěte vedou. Druhá kapitola se zabírala romským etnikem, jeho odlišností od majority a důvodům, které vedou k vzájemnému nepochopení mezi romským etnikem a majoritou. Dále popisovala romskou rodinu a výchovu dětí v ní. Třetí kapitola se věnovala vlivu prostředí a jeho vlivu na jedince.

Výzkumné šetření poté bylo prováděno kvalitativním přístupem, získávání informací probíhalo na základě polostrukturovaných rozhovorů se čtyřmi respondenty. Získané informace byly poté kódovány. Snažili jsme se o co nejpestřejší vzorek respondentů. Výzkumný vzorek tvořil jeden muž a tři ženy, tři respondenti měli dítě v pěstounské péči, jedna respondentka pečovala o dítě v osvojení. Jedna z respondentek byla romského původu, ostatní respondenti majoritního původu.

Původním záměrem bylo věnovat se širšímu i užšímu sociálnímu prostředí. Z důvodu širší tématu však bylo specifikováno zejména na prostředí rodiny. Sami respondenti uváděli, že na ně měla velký vliv i další prostředí. Proto by bylo vhodné se tomuto tématu také věnovat. Zajímavé by bylo porovnání vlivu dalších prostředí s vlivem rodiny.

Z výsledků výzkumného šetření vyšel menší vliv rodinného prostředí, než jsme očekávali. Tento výsledek mohl vyjít na základě určitého zkreslení při pokládání otázek nebo z důvodu, že si respondenti vliv rodiny na své rozhodnutí neuvědomovali a působilo na ně bez jejich vědomí. Většina respondentů se shodla na tom, že k přijetí romského dítěte se rozhodli bez přičinění rodiny, až poté to oznámili svému okolí. Jedna respondentka uvedla, že na její rozhodnutí měla významný vliv komunikace s rodinou a setkání s dítětem romského etnika u příbuzných. Setkání ji přivedla na možnost stát se náhradním rodičem opuštěného dítěte. Jedna z respondentek skutečnost řešila se svojí sestrou, o které věděla, že má stejný názor jako ona, se zbytkem rodiny, který se v názoru lišil, předem své rozhodnutí nekonzultovala. Jedna z respondentek u rodiny očekávala kladné reakce na základě vzájemné znalosti jednotlivých členů rodiny. Výzkumné šetření se věnovalo zejména vlivu na rozhodnutí v době, kdy k rozhodnutí docházelo, je však možné,

že rodina měla na motivaci a rozhodnutí k přijetí romského dítěte vliv ještě předtím, než o něm jedinec začal uvažovat. Tuto možnost v rozhovoru zmínila jedna z respondentek, která odpověděla, že celá její rodina má potřebu konat v životě dobro. Její snaha souvisela s hodnotami, které rodina zastávala. Je také možné, že jiná prostředí měla na rozhodnutí přijmout romské dítě větší vliv, než rodina.

Práce by mohla být inspirativní pro sociální pracovníky, psychology a vzdělavatele v oblasti náhradní rodinné péče.

Seznam použité literatury

Tištěné publikace

COHN, Werner. *Cikáni*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009, 61 s. Studie. ISBN 978-80-7419-008-7.

DAVIDOVÁ, Eva. *Romano drom: Cesty Romů : 1945-1990 : změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. 2. přeprac. vyd., v edici Interface 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004, 273 s. Interface. ISBN 80-244-0524-5.

DAVIDOVÁ, Eva a kol. *Kvalita života a sociální determinanty zdraví u Romů v České a Slovenské republice*. Praha: Triton, 2010, 251 s. ISBN 978-80-7387-428-5.

HAMER, Dean a Peter COPELAND. *Geny a osobnost: biologické základy psychiky člověka*. Praha: Portál, 2003, 250 s. ISBN 80-7178-779-5.

JAKOUBKOVÁ BUDILOVÁ, Lenka a Marek JAKOUBEK. *Cikánská rodina a příbuzenství*. Ústí nad Labem: V. Králová, 2007, 207 s. ISBN 978-80-87025-11-6.

KOUKOLÍK, František. *Rozhodování: eseje*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016, 276 s. ISBN 978-80-246-3364-0.

KRAUS, Blahoslav. *Sociální aspekty výchovy*. 2. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 1999, 165 s. ISBN 80-7041-135-X.

KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001, 199 s. ISBN 80-7315-004-2.

LÁZNIČKOVÁ, Ilona. *Tradiční rodinné vztahy, obřady a obyčeje. In: Romové: o Roma : tradice a současnost*. Brno: Moravské zemské muzeum, 1999, 90 s. ISBN 80-7028-141-3.

MACEK, Petr a Vladimír SMÉKAL. *Utváření a vývoj osobnosti: psychologické, sociální a pedagogické aspekty*. Brno: Barrister & Principal, 2002, 264 s. Psychologie. ISBN 80-85947-83-8.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, 223 s. Psychologická literatura. ISBN 80 04 25236 2.

MATĚJČEK, Zdeněk a kol. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 1999, 183 s. ISBN 80-7178-304-8.

MATĚJČEK, Zdeněk a Jarmila KOLUCHOVÁ. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, 2002, 155 s. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-637-3.

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 1.vyd. Praha: Portál, 2003. 288 s. ISBN 80 7178 549-0.

NECKÁŘ, Petr. *Adopce a pěstounská péče, aneb, Jak na to*. Hradec Králové: Statutární město Hradec Králové, 2009, 40 s. Radnice. ISBN 978-80-904264-4-3.

NOŽÍŘOVÁ, Jana. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Linde, 2012, 94 s. ISBN 978 80 86131 917.

PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada, 2012, 203 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-3470-5.

ROHÁČEK, Marek. *Zvykáme si jeden na druhého, aneb, Nová náhradní rodina v procesu adaptace: to, co vytváří problémy, jsou víc pocity rodičů než pocity dětí*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2012, 37 s. ISBN 978-80-87455-12-8.

ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme - jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti*. Praha: Portál, 1998, 143 s. ISBN 80-7178-250-5.

SCHOOLER, Jayne E. *Adopce: vztah založený na slibu: užitečné rady a postřehy pro adoptivní rodiče a pěstouny*. Přeložila Miroslava ČEJKOVÁ. Praha: Návrat domů, 2002, 217 s. ISBN 80-7255-066-7.

STERNBERG, Robert J. *Kognitivní psychologie*. Praha: Portál, 2002, 636 s. ISBN 80-7178-376-5.

SYCHROVÁ, Adriana. *Pedagogické aspekty náhradní rodinné péče*. Vydání I. Pardubice: Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, 2015, 239 s. Monographica. ISBN 978 80 7395 955-5.

ŠKOVIERA, Albín. *Dilemata náhradní výchovy*. Praha: Portál, 2007, 143 s. ISBN 978 80 7367-318-5.

ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2012. ISBN 978-80-87455-14-2.

VANČÁKOVÁ, Martina. *Dítě jiného etnika v náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2011, 32 s. ISBN 978-80-87455-05-0.

ZEZULOVÁ, Dagmar. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál, 2012, 197 s. ISBN 978 80 262-0065-9.

Elektronické zdroje

BLAHUTOVÁ, Michaela a Dagmar ZEZULOVÁ. *Hostitelská péče a příprava k ní* [online]. Zlín: Tigris spol., 2011 [cit. 2018-02-21]. ISBN 978-80-86062-41-9. Dostupné z: http://www.adopce.com/_files/adopce-acaf7abeaa5f5fd91957ba950833d1bc/deti-patri-domu-o.s.-hostitelska-pece-a-priprava-k-ni-odborna-metodika.pdf

BUBLEOVÁ, Věduna. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka* [online]. 3. přeprac. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2014 [cit. 2018-02-21]. ISBN 978-

80-87455-19-7. Dostupné z: http://www.pestounskapece.cz/file_prirucky-a-publikace/SNRP/ZI_o_pestounske_peci_a_peci_porucnika_2014.pdf

BUBLEOVÁ, Věduna, Alena VÁVROVÁ, Lucie VRÁNOVÁ a Jana FRANTÍKOVÁ. *Základní informace o náhradní rodinné péči* [online]. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2011 [cit. 2018-01-06]. ISBN 978-80-87455-01-2. Dostupné z: http://www.pestounskapece.cz/file_prirucky-a-publikace/SNRP/zakladni_info_o_nrp.pdf

BUBLEOVÁ, Věduna a kol. *Průvodce náhradní rodinnou péčí* [online]. 2014a [cit. 2018-02-21]. Dostupné z: http://www.adopce.com/_files/adopce-f39331e567241cca38b868acf6d7ff52/pruvodce-nahradni-rodinnou-peci-2014.pdf

BUBLEOVÁ, Věduna a kol. *Základní informace o osvojení (adopci)* [online]. 3. přeprac. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2014b [cit. 2018-01-06]. ISBN 978-80-87455-18-0. Dostupné z: http://www.pestounskapece.cz/file_prirucky-a-publikace/SNRP/zakladni_info_o_osvojeni%28adopci%29.pdf

KLIMEŠ, Jeroným. *Budování identity dítěte* [online]. Praha: Občanské sdružení Rozum a Cit, 2008 [cit. 2018-02-21]. Dostupné z: http://www.pestounskapece.cz/file_prirucky-a-publikace/RaC/Budovani_identity_ditete%282008%29.pdf

KOVAŘÍK, Jiří. *Romské děti v náhradní rodinné péči – výzkum. In: Romské děti žijící mimo vlastní rodinu* [online]. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2007 [cit. 2018-02-21]. Dostupné z: http://pestounskapece.cz/file_prirucky-a-publikace/rom_deti_zijici_mimo_rodinu.pdf

TUČEK, Milan. *Romové a soužití s nimi očima české veřejnosti – září 2017*. Centrum veřejného mínění, 2017. Dostupné z: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a4450/f9/ov171110.pdf

VANČÁKOVÁ, Martina. *Pět P v rozvoji identity dítěte jiné kultury*. In: *Romské děti žijící mimo vlastní rodinu* [online]. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2007 [cit. 2018-01-04]. Dostupné z:

http://www.pestounskapece.cz/file_prirucky-a-publikace/rom_deti_zijici_mimo_rodinu.pdf

VANČÁKOVÁ, Martina. *Romské dítě v náhradní rodině* [online]. Praha, 2008 [cit. 2018-01-04]. Dostupné z:

http://www.rozumacit.org/zs/file_prirucky_a_publikace/Romske_dite_v_nahradni_rodine%282008%29.pdf

VODIČKOVÁ, Marie. Statistika MPSV za rok 2016. *SOOD: Sdružení na ochranu ohrožených dětí* [online]. 27. 4. 2017 [cit. 2018-02-29]. Dostupné z:

<http://www.sood.cz/nevesela-statistika-mpsv/>

Zákon 94/1963. Zákon o rodině [online]. *Zákony pro lidi*, 1963. [cit. 2018-02-29]. Dostupný z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1963-94>

Zákon 359/1999. Zákon o sociálně právní ochraně dětí [online]. Praha: MPSV, 1999. [cit. 2018-02-29]. Dostupný z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/7263/Zakon_o_socialne-pravni_ochrane_deti.pdf

Zákon 108/2006. Zákon o sociálních službách [online]. Praha: MPSV, 2017. [cit. 2018-02-29]. Dostupný z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/31234/Zakon_o_socialnich_sluzbach-stav_k_1._10._2017.pdf

Zákon 89/2012. Občanský zákoník [online]. *Změny zákonů*, 2018. [cit. 2018-02-29]. Dostupný z: <http://www.zmenyzakonu.cz/zakon.aspx?id=33460#par743>

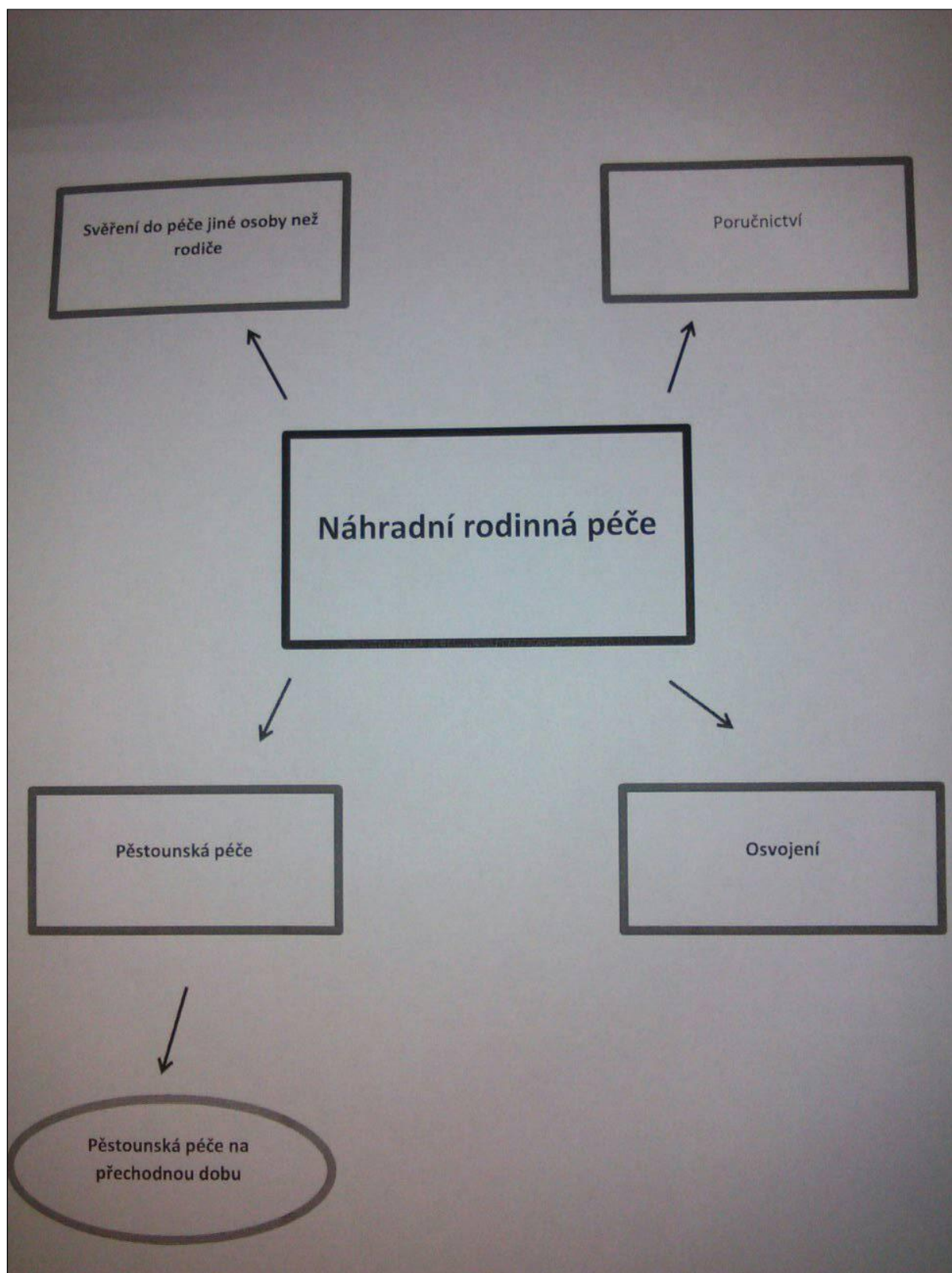

Přílohy

Příloha č. 1- Rozdělení náhradní rodinné péče

Příloha č. 2 - Část rozhovoru s paní Annou

Příloha č. 1 – Rozdělení náhradní rodinné péče

Příloha č. 2 - Část rozhovoru s paní Annou

Kdy jste začala uvažovat o náhradní rodinné péči?

„Ještě před svatbou. Ještě předtím, než jsme se s manželem vůbec brali. Co budeme dělat, kdybychom děti nemohli mít. Takže jsme si řekli, že se nebráníme ani adopci, ani pěstounské péči. O pěstounské péči jsme vážně začali uvažovat 2012, když dětem byly vlastně 4 až 6 let. Tak jsme o tom začali vážně uvažovat a současně jsme dali i žádost o pěstounství.“

A věděla jste hned, že máte zájem o romské dítě?

„Ne. Jako nám to bylo jedno jaký etnikum v podstatě. Nikdy jsme neřešili, jestli bude dítě zelený, modrý, bílý, to jsme jako opravdu nikdy neměli potřebu řešit, ale s tou otázkou jsme se potkávali u příprav, kdy vás upozorňují proč, nač, zač. Jediný čeho jsme se obávali, tak protože jsme z vesnice, jak bude reagovat ta vesnice. Nebo jak se to vůbec bude dít. Ale v průběhu se všechny naše myšlenky přetransformovaly.“

Koho a proč ta možnost přijmout romské dítě napadla jako prvního?

„Nás to jako nenapadlo. Nám bylo romský dítě nabídnuté. Protože první chlapeček nám byl nabídnuté s tím, že maminka je bílá a tatínek je polorom. Takže jsme o tom neuvažovali, kluk se nám podle fotky líbil, dítě se vám líbí, nebo nelíbí. Takže ten se nám líbil a vůbec jsme neuvažovali o tom, jaký je etnikum. A u toho druhýho chlapečka, tam nám řekli, že mají chlapečka, který má návrh na ústavní péči, že prostě nejsou pěstouni, kteří by si ho vzali. Takže tam jsme hrozně vážně začali uvažovat, jestli romské dítě ano či ne, museli jsme si to srovnat v hlavě. Jako fakt, že říkám, my osobně jsme neměli problém, ale bojovali jsme s okolím, ne ani tak s rodinou, ale jako prostě jestli uděláme pro to dítě dobře. My jsme dospěli, my si to v hlavě umíme srovnat, ale to dítě, aby se cítilo komfortně. Aby to okolí nereagovalo špatně. Aby prostě si to sedlo. Po nějakých úvahách a po tom, co jsem navštěvovala obor transkulturní komunikace, tak jsem si to v hlavě srovnala, že vlastně záleží na nás s manželem, co my vlastně chceme, a že okolí nám je úplně jedno. Takže pak jsme se rozhodli, že s tím nemáme problém a že ho přijmeme.“

Jaký názor měla právě rodina na to, že byste si chtěli romské dítě vzít do pěstounské péče?

„U nás v rodině nikdo neřeší, jestli je dítě bílý, černý, zelený, jediný. Kdo tam jakoby s tím ne bojoval, ale ta stará škola prababička, on je nějaký tmavej. Já říkám je, a kvůli tomu ho nebudeš mít ráda? Ne, ale že mi přijde nějaký tmavej, takže my jsme babičce neřekli, že to dítě je rom. Protože on se jeví světlej, ví to, že je to rom, ale tak jako chvíli. Vy budete vychovávat romské dítě? Já říkám babi máš s tím problém? No teď ho milujou všichni. Ono

nakonec republiky je bohužel ta nálepka Rom z nějakýho důvodu taková, jaká je. Ty děti za to nemůžou, že se narodily romské mamince.“

Používal někdo nějaké argumenty pro a proti v rodině?

„Vůbec nikdo. Proti určitě tam žádný nebyl, v podstatě jsme s manželem měli jen to pro, říkali jsme si, je to výzva, jak to zvládnem.“